

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Факультет психології та соціальної роботи
кафедра загальної психології і психологічного
консультування

Дипломна робота
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»
«Особливості емоційного інтелекту вагітних жінок»
"Features of emotional intelligence of pregnant women"

Виконала: студентка заочної форми навчання
спеціальності 053 Психологія
Амрахова Дар'я Ігорівна
Керівник: проф. Кіреєва З.О.

(підпис)

Рецензент: д.психол.н., доцент кафедри мовної та
психолого-педагогічної підготовки Асєєва Ю.О.

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри
№ _____ від _____ 202_ р.

Захищено на засіданні ЕК №_
протокол № __ від _____ 202_ р.
Оцінка _____ / _____ / _____
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Завідувач кафедри

Голова ДЕК

(підпис)

(ППП)

(підпис)

(ППП)

Одеса
2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЯК ЗАСОБУ САМОВИЗНАЧЕННЯ МАЙБУТНЬОЇ МАТЕРІ	
1.1. Особливості материнства як частини особистісної сфери жінки.....	7
1.2. Емоційний інтелект особистості. Огляд сучасних психологічних досліджень.....	17
1.3. Взаємозв'язок емоційного інтелекту і самовизначення майбутньої матері.....	28
Висновки до розділу 1	37
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЯ ТА ЕТАПИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЖІНОК У ПЕРІОД ВАГІТНОСТІ	
2.1. Теоретико-методологічне обґрунтування емпіричного дослідження.....	39
2.2. Соціально-демографічна структура вибірки та організація дослідження.....	40
Висновки до розділу 2.....	46
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЖІНОК У ПЕРІОД ВАГІТНОСТІ	
3.1. Емоційний інтелект жінок у період вагітності.....	48
3.2. Взаємозв'язок індивідуально- та соціально-психологічних чинників, що впливають на емоційний інтелект жінок у період вагітності.....	62
3.3. Вивчення особливості емоційного інтелекту, емоційного стану жінок та ставлення до побутових умов у період вагітності.....	66
Висновки до розділу 3.....	67
ВИСНОВОК.....	69

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	70
ДОДАТКИ.....	82

ВСТУП

Актуальність дослідження. Материнство є складним явищем, яке розвивається протягом життя і визначається генетичними, біологічними, культурними та соціальними факторами. Період вагітності є одним із ключових етапів розвитку материнства, що вимагає від жінки підвищеного рівня фізичної, емоційної та психологічної активності. Цей етап характеризується сензитивністю, підвищеною чутливістю до змін у власному тілі та психіці, що зумовлено комплексом фізіологічних трансформацій, а також змінами в самоусвідомленні та ідентичності жінки. Вагітність стає часом глибокого внутрішнього переосмислення та адаптації до нових ролей і викликів, пов'язаних з майбутнім материнством.

Питання емоційного інтелекту, особливо у зв'язку з емоційними здібностями, було розглянуто у наукових працях зарубіжних дослідників Дж. Майера, П. Саловея, Д. Карузо, концепція емоційної компетентності (Д. Гоулмен), когнітивна концепція емоційного інтелекту (Р. Бар-Он). В Україні проблемою емоційного інтелекту займалися дослідники, зокрема І. Аршава, О. Власова, С. Дерев'янко, Н. Коврига та Е. Носенко. Вони визначили такі функції емоційного інтелекту як захисна від стресу, адаптивна, рефлексивна та регулятивна.

Емоційний інтелект майбутньої матері став предметом зростаючого інтересу в психологічних дослідженнях останніх років. Це посилена увага обумовлена кількома факторами: важливістю емоційної стійкості та здатності до саморегуляції під час вагітності, потребою у підтримці здорових міжособистісних відносин, адаптацією до нових ролей і викликів материнства, а також впливом емоційного стану матері на розвиток дитини. Сучасні зміни в суспільстві, такі як професійна та економічна емансипація жінок, також вимагають від майбутніх матерів високого рівня емоційної компетентності.

Для жінки, яка чекає дитину, розвиток емоційного інтелекту є надзвичайно важливим, оскільки він допомагає їй адаптуватися до нової ролі,

регулювати стресові стани та підтримувати позитивні стосунки з оточуючими. Крім того, емоційний стан матері безпосередньо впливає на розвиток дитини, тому здатність до емоційної саморегуляції є важливим чинником здорового материнства. Ці аспекти підкреслюють актуальність дослідження обраної теми: «Особливості емоційного інтелекту вагітних жінок».

Мета дослідження – теоретичне вивчення та емпіричне дослідження емоційного інтелекту жінок на етапі розвитку материнства при вагітності.

Виходячи з мети було сформульовано **задачі дослідження**:

1. Провести теоретичний аналіз виникнення, розширення поглядів на взаємозв'язок емоційного інтелекту і самовизначення майбутньої матері у різних підходах та напрямках психологічної науки.

2. Визначити як впливають зовнішні чинники, такі як підтримка родини, соціально-психологічне оточення та життєві обставини на емоційний інтелект жінки під час вагітності.

3. Встановити взаємозв'язок індивідуально- та соціально-психологічних чинників, що впливають на емоційний інтелект вагітних жінок.

4. Вивчити особливості емоційного інтелекту вагітних жінок.

Об'єкт дослідження: феномен емоційного інтелекту.

Предмет дослідження: емоційний інтелект вагітних жінок.

Методи дослідження. З метою вирішення поставлених дослідницьких задач в роботі використані: теоретичні методи, методи психологічної діагностики та методи математичної обробки.

Емпіричні: анкетування, тестування. Для дослідження *індивідної сфери* використовувалася методика «Шкала реактивної і особистісної тривожності Спілбергера-Ханіна»; для визначення рівня і структури емоційного інтелекту - «Українськомовна адаптація опитувальника рівня і структури емоційного інтелекту «МЕІ» розробник М. Манойлова; для визначення рівня самотності - «Тест самотності Д.Рассела и М.Фергюссона»

Математичної статистики: розрахунок описових статистик, двофакторний дисперсійний аналіз, коефіцієнт кореляції rs Спірмена.

Математичний аналіз емпіричних даних здійснювався за допомогою статистичних програмних пакетів IBM SPSS Statistics 26.0.

Організація і база дослідження. Вибірку дослідження склали жінки ($n = 50$), що проживають в Україні та закордоном. Експериментальну групу склали жінки у ранньому періоді розвитку материнства. Дослідження проводилось на базі груп в соціальних мережах від пологових будинків №1, №5 та Обласний пологовий будинок м. Одеси; група вагітних закордоном м.Бухарест, Румунія та група вагітних жінок в м. Одеса, які планували народжувати з доулою.

Практичне значення роботи. Результати дослідження можуть застосовуватися сімейними лікарями, психологами соціально-психологічних служб у діагностичній і психокорекційній роботі з вагітними жінками. Узагальнені теоретико-емпіричні результати роботи можуть бути використаними в процесі викладання курсу «Перинатальна психологія».

Апробація дослідження. Основні результати дослідження обговорювалися на Круглому столі: «Особливості наукової діяльності під час війни». Тема доповіді: «Особливості емоційного інтелекту вагітних жінок» у жовтні 2024 року.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Основний зміст роботи викладено на 81 сторінці. Робота містить 10 рисунків, 12 таблиць. Список використаних джерел нараховує 98 найменування (50 джерел іноземними мовами).

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЯК ЗАСОБУ САМОВИЗНАЧЕННЯ МАЙБУТНЬОЇ МАТЕРІ

1.1 Особливості материнства як частини особистісної сфери жінки

Психологія материнства, як глибоко складна та недостатньо досліджена галузь, стає надзвичайно актуальною через гостроту демографічних проблем, таких як зниження народжуваності, розпад сімей, зростання кількості дітей-сиріт при живих батьках і наростаюча проблема жорстокого поводження з дітьми [5].

Зважаючи на важливість самовизначення майбутньої матері на етапі планування вагітності, можна виокремити кілька ключових аспектів, що ґрунтуються на науковій теоретичній базі з психології, гендерних досліджень та соціальної психології:

- майбутня мати на етапі планування вагітності може стати предметом внутрішньої рефлексії, що включає перегляд власних цінностей, бажань та мети життя в контексті материнства;
- жінка може переосмислювати своє місце у суспільстві, роль жінки-матері та власні очікування від цієї ролі;
- планування вагітності може супроводжуватися різними емоціями, від радості та нетерпіння до стресу та тривоги. Ці емоції можуть вплинути на самооцінку та самопочуття майбутньої матері;
- жінка може зіштовхнутися із стресом через великий обсяг важливих рішень та змін у житті. Здатність до саморегуляції та управління емоціями грає важливу роль у формуванні позитивного психологічного стану;
- очікування суспільства, стереотипи про материнство та роль жінки в цьому процесі можуть вплинути на самовизначення майбутньої матері;
- фінансова стабільність та можливості також можуть визначати плани та очікування майбутньої матері, впливаючи на її самоідентифікацію.

В цілому, наукова база досліджень показує, що самовизначення майбутньої матері на етапі планування вагітності є складним процесом, який включає психологічні, соціокультурні та емоційні аспекти. Цей період може вплинути на формування самооцінки, самосвідомості та переосмислення ролі в житті жінки, що готується стати матір'ю.

Р. Овчарова визначає батьківство як соціально-психологічний явище, що охоплює сукупність уявлень, знань та переконань про власну роль у патернальному або материнському вихованні, які знаходять вираження в усіх аспектах батьківської поведінки. Основним критерієм визначення батьківства в контексті оточуючого середовища є його основне призначення — народження та виховання дітей. В. Кравця уявляє усвідомлене батьківство як повне прийняття особистою відповідальності за процес зачаття і народження здорової дитини. За думкою авторського колективу, до якого входять О. Безпалько, І. Зверєва, З. Кияниця, В. Кузьмінський, усвідомлене батьківство визначається як соціально-психологічне явище, яке ґрунтується на конкретній системі знань, навичок, умінь, почуттів та якостей та реалізується через відповідальну поведінку батьків, спрямовану на виховання та розвиток дитини, формування її гармонійної особистості [3].

У європейському контексті, а особливо з початку нового тисячоліття, батьківство загалом все більше нормативно конструюється як відповідальний акт [52]. Очікується, що батьки, і особливо матері, будуть вкладати час і енергію у своїх дітей [53], жертвувати собою, ставлячи благополуччя своїх нащадків вище за власне, щоб встановити міцну «прихильність» до своїх дітей [70], [66], [76], а також для задоволення їхніх потреб, бажань і прагнення [66]. У той же час, дошкільна освіта та догляд значно розширилося в різних країнах [77], [85]. Вчені все частіше визнають і досліджують різноманітність в материнській практиці, частково тому зростаюча культурна неоднорідність, а також через зростання кількості батьків, які проживають разом і самотніх батьків, а також відновлених сімей в результаті розлучення або розлуки. Отже, соціальні норми материнства були поставлені під сумнів і оскаржені, оскільки

вони суперечать неоліберальним вимогам до жінок бути самовідповідальними дорослими працівниками, і мають дуже різне значення для різних груп матерів. Тим не менш, ці норми продовжують діяти сьогодні.

Визначення М. В. Неробі вказує на те, що материнство є складним явищем, що охоплює фізіологічні процеси, еволюційну спадщину, а також культурні та індивідуальні [30].

Наукова дослідниця Н.В. Дармостук, узагальнюючи літературні джерела, встановила декілька типологічних варіантів материнства, серед яких: тип прихильності (згідно з М. Ейнсуорт); характерні особливості особистості матері, що описані як: «мати-привид», «мати-фарфорова лялька», «владна мати», «мати-мисливиця за скальпами», «мати-бос», «мати-наслідка»; механізми асиміляції архетипічних утворень, які були розглянуті у трудах вчених С. Біркхойзер-Оєрі, Дж. Ш. Болен та К. Г. Юнга. [7].

Перегляд історії вивчення материнства в психології відстежується до праць таких вчених, як З. Фрейд, К. Хорні, Е. Еріксон, Дж. Боулбі, А. Фрейд, М. Кляйн, Д. Віннікотт, М. Маллер. У цьому аспекті вчені виокремлюють два основні напрями: перший зосереджений на вивченні впливу матері на формування ранніх особистісних структур, зокрема, в рамках психоаналізу та інших напрямків психології особистості. Другий напрям спрямований на дослідження порушень психічного розвитку дитини, що включає в себе вивчення дитячої психіатрії, проблем соціальної дезадаптації, а також психологічних труднощів у дітей та підлітків.

У процесі еволюції наукової думки феномен материнства був розглянутий з різних поглядів. В культурно-антропологічному напрямі материнство визначається як явище, що культурно визначається, і його провідні фактори визнаються в особливостях соціально-економічної ситуації. Культурно-історичні аспекти материнства є змінними в ході історичного розвитку і змінюють своє значення з епохи в епоху. За даними Е. Бадінтер, материнське кохання - це поняття, яке набуває різних конотацій у відповідності з різними історичними періодами. Великий внесок у вивчення

материнських функцій в культурно-історичному аспекті внесли М. Мід, М. Гроссман, І. Кон, Е. Еріксон, Г. І. Каплан, Т. В. Дегтяренко та інші науковці [12].

У сучасних дослідженнях І. Зубрицької-Макоти, яка базується на наукових дослідженнях О. Ушакової щодо уявлень про материнство у жінок з трьох етносів, визначено наступне:

- материнські уявлення визначаються соціокультурним контекстом, який включає в себе традиції та сучасність, як систему культурних знаків та громадських цінностей;

- вони становлять частину світогляду сучасної жінки, дослідження якого можливе за допомогою індивідуальних значень як показників ціннісно-сміслової сфери особистості;

- мають ієрархічну структуру, що включає: персоналізований образ власних вражень, пов'язаних зі створенням образів зв'язаних зі спогадами про материнство; образні узагальнені знання про найбільш суттєві аспекти материнства як соціальної функції жінки; загальний образ материнства;

- материнство розглядається як цінність, яка має велике значення в оцінці жіночого життя та соціокультурному [41].

В рамках культурно-біологічного підходу вивчається взаємозв'язок між культурними та біологічними аспектами материнства. Дослідження спрямовані на аналіз ролі культурних впливів та їх взаємодії з біологічними факторами у формуванні материнських інстинктів і фізіологічних аспектів вагітності та виховання дітей. У цьому підході особлива увага приділяється співвідношенню біологічних процесів (таких як гормональні зміни, емоційний стан) та соціокультурних чинників (традиції, культурні погляди, норми) в контексті материнства та виховання дітей [33].

Наукові дослідження, що базуються на феноменологічному підході, Т. В. Дегтяренко розкриває багатогранні аспекти материнства.

Деякі із них:

1. Підтримка матір'ю сприятливого оточення для формування

емоційного, соціального та культурного розвитку дитини.

2. Створення особистістю-матір'ю певної моделі взаємодії та виховання, що ґрунтується на особистих переконаннях і цінностях.

3. Забезпечення психологічної підтримки та розвитку внутрішніх потенцій дитини через сприяння материнській увазі, любові та співчуттю.

4. Виховання у дітей певних етичних і культурних цінностей через приклад та взаємодію з матір'ю.

5. Стимулювання у матері відповідальності за становлення особистості дитини та її виховання з урахуванням соціокультурних особливостей [11].

Вивчення феномену материнства як етапу розвитку самосвідомості та пошуку нової ідентичності виконується у рамках мікропсихоаналізу (С.Фанті, М.Д.Марконе), глибинної психології (Д.Пайнз) і перинатальної психології (В. Бергум, В.Й.Брутман, Ж.В. Зав'ялова, С.Ю.Мещерякова, Ю.І.Шмурак та інші).

Г.С.Шевчук вбачає материнську ідентичність як центральний компонент у формуванні особистісної сфери материнства в жінки. Вона описує материнську ідентичність як психологічний засіб, який відображає повне усвідомлення, прийняття та переживання жінкою самої себе у ролі матері та реалізації своєї особистості через материнство. Ця ідентичність є результатом соціально-психологічних процесів, що включають когнітивні, емоційні, ціннісно-сміслові та конативні компоненти в ідентифікації жінки з материнською роллю [44].

У вчених Г.С.Шевчука та С.Ю. Мещерякової виявлено практично однакові погляди на материнську ідентичність. Однак, Г.С.Шевчук окреслив наступні типи материнської ідентичності:

- 1) цілісна, інтегрована материнська ідентичність;
- 2) дифузна материнська ідентичність;
- 3) нерозвинена материнська ідентичність (“примірювання” на себе ролі матері як стадія становлення материнської ідентичності) [43].

У ході досліджень Р.А.Farrand було встановлено, що в процесі розвитку

материнства відбувається значне зміщення у свідомості жінки. Три основні чинники впливають на цей перехід: контроль, підтримка та формування сімейного оточення. За результатами його аналізу виявлено, що жінки відчують втрату певного контролю над своїм життям на ранніх стадіях вагітності та після народження дитини. Наявність новонародженої дитини реорганізовує потреби жінок, переструктурує деякі цінності та веде до нових надій, страхів та пріоритетів. Щодо питання підтримки, жінки вказують на кілька джерел: власну матір, партнера та подруг. Невідомість у вагітності та перших етапах материнства зумовила потребу у наставництві чи наставниках, які б могли допомогти пройти цей перехід і «нормалізувати» їхні емоції та переживання. Нарешті, жінки зазначили, що акт народження в основному змінив їх та їхніх партнерів з окремих осіб або пари на засновників нової родини [61].

Науковці розрізняють різні фази розвитку батьківства та материнства, однак, за Е. Галінським, цей процес складається з шести стадій. На кожному з цих етапів батьки стикаються з новими внутрішніми суперечностями, які потребують рішення на більш високому рівні їх інтеграції, щоб не допустити перешкод для власних емоцій і почуттів. Недоліки на будь-якому етапі можуть негативно вплинути як на їхнє подружжя, так і на їхню здатність виконувати батьківські обов'язки.

Ось ці стадії:

- стадія формування образу (від зачаття до народження дитини), де батьки спробують уявити себе у ролі батьків згідно зі своїми очікуваннями та ідеалізованими образами;
- стадія годування (від народження до двох років), де виникає прив'язаність батьків до дитини. Вони вчаться розподіляти свій час та емоції між собою, роботою, друзями, батьками та потребами малюка;
- стадія авторитету (від двох до п'яти років), коли виникає питання, якими батьками вони були та ким вони стають;

- стадія інтерпретації (від шести до дванадцяти років), де відбувається перевірка і перегляд вже сформованих поглядів;
- стадія взаємозалежності (підлітковий вік), коли батьки повинні переглянути свої відносини з майже дорослими дітьми;
- стадія розлуки (коли діти дорослішають та покидають родинний дім), коли батькам потрібно відпустити їх та переосмислити свою роль у їхньому вихованні [6].

В абсолютно різних умовах життєвого середовища, які включають фактори, пов'язані з нашим зовнішнім і внутрішнім оточенням, кожна жінка визначає свою власну унікальну мотивацію для народження дитини. Бенджамін Спок висловлює думку, що материнство завжди залишається основним аспектом для жінки, оскільки через нього вона отримує глибоке розуміння сенсу свого існування. Щасливе материнство є основою оптимістичного погляду на життя. Ніщо так не сприяє відчуттю задоволення у жінки-матері, як впевненість у тому, що вона успішно реалізує своє призначення матері. Роль материнства у житті кожної жінки виявляється абсолютно унікальною і відіграє надзвичайно важливу роль [10].

Існують різні погляди на те, як формується ідентичність. Такі теоретики, як Кеттел (1943), Еріксон (1950) і Фрейд (1961), вважають, що індивіди функціонують як повністю незалежні особи, і що їх ідентичності природним чином формуються окремо і незалежно від інших, тоді як такі теоретики, як Чодоров (1978), Гілліган (1978) [78] Халл і Закер (2007) також вважають, що ідентичність людини формується в процесі її життя та у зв'язку з ідентичністю інших важливих людей у її житті.

Материнство — це здебільшого чудовий досвід, коли жінки вчаться формувати самосвідомість і нові ідентичності, коли вони інтегрують своїх новонароджених дітей у своє життя.

Ускладнюючи цю зміну в динаміці стосунків, жінкам також доводиться боротися зі зміною особистої ідентичності, коли вони стають матерями [74]; [70], особливо коли вони намагаються впоратися з тиском «хорошого»

материнства. Материнство — це вимоглива довгострокова роль, яка характеризується тим, що хтось майже повністю залежить від вас [70]. Коли відбуваються ці зміни, матері відчують тимчасову втрату самосвідомості, яка може включати себе як партнера, через рівень і нагальність потреб новонароджених, які часто ставлять вище своїх власних потреб і потреб свого партнера.

Загалом, молоді батьки збагачують свою ідентичність не лише шляхом додавання нових аспектів до структури своєї ідентичності, але й шляхом реорганізації вже існуючих елементів Я-концепції. Однак батьківство не завжди сприймається як можливість для збагачення та зростання: перехід до батьківства може спричинити відчуття самовтрати та труднощі в інтеграції нових елементів у структуру ідентичності [70]. Подібно до інших важливих життєвих змін, зміна ідентичності, що виникає внаслідок переходу до батьківства, може збагатити або загрожувати самій ідентичності.

Материнство може бути особливо складним для тих жінок, які не готові до відчуття самовтрати, оскільки вони розвивають ідентичність матері. Процес становлення матері включає розрив вашої ідентичності як жінки, щоб переосмислити її та включити ідентичність матері [70]. Роль, яку материнство відіграє на соціально-культурному рівні, пов'язана з гендерними стереотипами (тобто бути «хорошою матір'ю» та етикою догляду) та культурними очікуваннями, які представляють роль жінки як тих, хто відповідає за догляд у сім'ї [83].

Батьківство можна розглядати як одну з найважливіших перехідних подій у дорослому віці, яка має значні наслідки для психосоціального розвитку, включаючи розвиток ідентичності протягом життя [92]. Реконструкція власної ідентичності, відновлення власної безперервності та пошук нових життєвих цілей після цього переходу може бути складним завданням, і якщо не отримати успішного досвіду та належної підтримки, це може призвести до погіршення психічного здоров'я як для батьків, так і для дітей [58], [70].

Активна участь батьків висвітлює резонанс між значущою залученістю та формуванням батьківської ідентичності. Інтеграція батьківської ролі в ширшу ідентичність людини, здається, сприяє більшій впевненості та задоволенню батьківськими ролями [70] і кращий добробут [64].

Згідно з досвідом жінок у цьому дослідженні, дані дослідження свідчать про те, що процес планування, зачаття та вагітності передбачає фундаментальні зміни особистості та самосвідомості, коли жінка готується стати матір'ю. Як показують наші результати, жінки переоцінюють своє життя, будують плани і, здається, розвивають «внутрішнє відчуття материнства». У цьому контексті викидень може сприйматися як травматична подія, під час якої жінки сумують через втрату дитини, а також сподіваного майбутнього, яке вони бачили. Крім того, викидень може спричинити відчуття, що деякі жінки перебувають у «проміжному стані», нездатні повернутися до свого попереднього уявлення про себе, але однаково нездатні продовжувати свій шлях до того, щоб стати матір'ю [70].

Виходячи з аналізу теоретичних досліджень та практичних відкриттів у сфері материнства, можна зробити висновок, що материнська роль виступає невід'ємною складовою процесу формування сім'ї, оскільки наявність дитини у родині є ключовою частиною справжньої сім'ї. Жінка повинна бути готовою до материнства та усвідомлено прийняти цю роль. Однак часто молоді жінки мають недостатній рівень статевого виховання та несуть відповідальність за створення сім'ї не належним чином. Це призводить до загострення різних проблем, таких як зниження народжуваності, розпад молодих сімей, зростання числа соціальних сиріт, насильство над дітьми і т. д. На початку 2011 року в Україні налічувалося близько 13,5 мільйонів сімей, з яких 2,3 мільйони були неповними, де дітей виховував один з батьків, переважно мати. Загальний показник народжуваності в Україні у 2009 році склав 1,46 дитини (1,33 в містах та 1,78 в селах), що сприяє поступовій депопуляції населення. Крім того, Україна залишається однією з лідерів колишнього СНД за рівнем розлучень як у загальному, так і відносному вимірі, тобто в розрахунку на 1000

населення. Річно тисячі дітей стають свідками розлучення батьків. Значна частина дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, налічує понад 90 тисяч осіб. Таким чином, проблема готовності молодих жінок до материнства виходить за межі стандартних досліджень, і крім наук, що безпосередньо пов'язані з нею (медицина, генетика, демографія), це стає предметом дослідження гуманітарних наук, зокрема соціальної педагогіки. Народження дитини приносить багато змін, на які молода жінка має бути готовою та відповідально прийняти материнські обов'язки [23].

У дослідженні Бет М. Коста, Арлін Уокер, Люсі Зінкевич, Ханна Берман, Емі Картідж і Сьюзан Нхен описано та порівняно робочий досвід трьох жінок-спеціалістів у сфері охорони здоров'я, які перебувають на переході від материнства, і зосереджено на вивченні змін у жіночому психологічному контракті та соціальній ідентичності на роботі. На всіх етапах декретного періоду від роботодавця жінки очікується гнучкість щодо умов праці та задоволення робочих і сімейних вимог. Обов'язки жінок перед організацією стосувалися відкритого спілкування та підтримки виконання роботи. В організаційному кліматі, де політика на робочому місці була сприятлива для сім'ї, і менеджери, які також були матерями, не загрожували соціальній ідентичності жінок як робітниць. Стурбованість зміною соціальної ідентичності була найбільш очевидною під час підготовки стати матір'ю вперше [54].

Теоретичні наслідки у дослідженні Софі Хеннекам, Джавад Сайед, Файза Алі, Жан-П'єр Дюмазер використовується цілісний підхід шляхом виявлення факторів на трьох різних рівнях, які впливають на те, як жінки переживають свій перехід до материнства. Крім того, результати підкреслюють взаємодію між цими факторами. Більшість досліджень родини та роботи, які використовують лінзу ідентифікації, є кількісними та перехресними. секційний, вимірювання жіночої ідентичності в один момент часу в кар'єрі - спектр виразності проти сімейної ідентичності (Lobel & Clair, 1992). Такі дослідження мають тенденцію до категоризації жінки як «кар'єра -

орієнтований» або «сім'я - орієнтований», ніби жінки за своєю природою схильні до цього пріоритет одного домену над іншим. У цьому дослідженні розглядаються жінки, які поєднують оплачувану роботу та материнство, надаючи глибше розуміння їх зміни особистості. Ще один спосіб змінитися гендерні уявлення про свої соціальні ролі та кар'єру - орієнтація відноситься до поняття «гендер як перформативність» в якому стать і поведінка визначаються як мінливі, постійні та підлягають обговоренню [78]. Тут стать не сприймається як фіксована, але може змінюватися залежно від соціального контексту та пов'язана з поведінкою, а не з статтю [90]. Останній теоретичний внесок стосується нашої багаторівневої перспективи, яка відповідає нашим постструктуралістським підхід. Вчені окреслили переваги багаторівневого підходу до досліджень в організаціях. Однак багаторівневий фреймворк рідко використовується в дослідженнях ідентичності та змін ідентичності. Оскільки перехід до материнства та період повернення після декретної відпустки включають складні рішення, на які впливають фактори на різних рівнях, наш багаторівневий підхід додає нам розуміння контексту, в якому це відбувається [96].

1.2. Емоційний інтелект особистості. Огляд сучасних психологічних досліджень

Емоційний інтелект (EI) є ключовим поняттям в сучасній психології і описує здатність особистості розпізнавати, розуміти, виражати та регулювати власні та чужі емоції. Дослідження в області EI розширюють наше уявлення про важливість емоційних навичок у психічному та соціальному благополуччі особистості.

Емоційний інтелект (EI) виражається у здатності розуміти власний емоційний стан і стан оточуючих, а також аналізувати, які дії необхідно зробити в тій чи іншій ситуації і що за цим може послідувати. Це розумне управління емоціями для гармонізації своїх стосунків з іншими людьми і

досягнення намічених цілей.

Оснoву для визначення терміну "емоційний інтелект" у психологічній науці складо усвідомлення різноманітності самого поняття "інтелект" та визнання факту здійснення інтелектуальних процесів у співвідношенні з емоціями. Відтак, емоційний інтелект, розгляданий як складна структура психіки на кількох рівнях, володіє своєю власною структурою та функціями. В широкому розумінні це можна розглядати як здатність розрізняти позитивні та негативні емоційні переживання, а також знання про те, як змінити свій емоційний стан з негативного на позитивний. Для більш глибокого розуміння категорії "емоційний інтелект" варто звернутися до ключових основних понять - "емоції" та "інтелект".

«Емоції – психічні стани і процеси, в яких відображається безпосереднє, ситуативне переживання життєвих явищ, зумовлене їх відношенням до потреб суб'єкта». Філогенез емоцій свідчить, що вони сигналізують індивідові про світ, в якому він живе, який відтворює у формі образу і який певним чином переживає. «Інтелект» – система пізнавальних здібностей індивіда, яка виявляється в здатності швидко і легко набувати нові знання і вміння, долати несподівані перешкоди, знаходити вихід із нестандартних ситуацій, глибоко розуміти те, що відбувається навколо, в умінні адаптуватися до складного та мінливого середовища.

Розглядання емоцій як раціонального аспекту емоційного інтелекту. Процес розуміння емоцій включає в себе сприйняття, класифікацію (ідентифікацію), вираження словами, усвідомлення та осмислення. Основні компоненти розуміння емоцій як структурні елементи. Різноманітні методи (стратегії, техніки, прийоми) розуміння емоцій. Опис феноменології розуміння емоцій, включаючи емоційну спрямованість, вплив емоційного контексту, а також емоційний словник. Виявлення патологічних аспектів розуміння емоцій, таких як емоційна неоднозначність та обмеженість когнітивно-афективної сфери [13].

Мотиваційні функції емоцій були вперше визначені Р. Ліпером (1948),

який в своїй мотиваційній теорії емоцій відзначив, що емоції можуть не лише викликати реакцію, але і керувати людською поведінкою, визначаючи її ефективність. Він розглядав два типи мотивів, які спрямовують поведінку: фізіологічні, пов'язані з внутрішнім станом організму (такі як голод чи спрага), і зовнішні стимули (наприклад, біль від удару); а також емоційні мотиви, що базуються на психічних процесах. Важливо зазначити, що цьому напрямку у психології припали до вподоби такі вчені як Д. Гоулман, Б. Додонов, К. Ізард, Г. Костюк, О. Маурер, Д. Рапопорт, Я. Рейковський, О. Тихомиров, С. Томкінс, К. Юнг, П. Якобсон та інші [97].

Ми оперуємо визначенням В. П. Москальця, який розглядає вище згаданий явище як «здатність виявляти ті властивості, співвідношення та способи використання об'єктів, їх властивостей, застосування яких забезпечує розв'язання задач, вирішення проблем» [28].

Кожна емоція містить унікальну систему розпізнаваних сигналів - емоційну інформацію, яка може передаватися як через комунікативні канали, так і за допомогою специфічних шаблонів асоціативних сигналів, використовуючи пропріоцептивні, афективні та когнітивні канали. Ці емоційні сигнали надають інформацію про особисті оцінки та мотивовані реакції на взаємодії і їх зміни. Емоційна інформація включає в себе значення окремих емоцій, патерни емоцій та їх послідовність, а також оцінку взаємозв'язків, які вони відображають [32].

Проведені емпіричні дослідження під науковим керівництвом Е. Л. Носенко, які здійснені аспірантами Н. В. Ковригою та А. Г. Четверик-Бурчак, дозволили створити ієрархічну структуру оцінки рівнів розвитку емоційного інтелекту та виявити способи відображення внутрішніх факторів ЕІ у свідомості людини. Дослідження встановило, що Емоційний Інтелект (ЕІ) є формою вияву "подвійної" психологічної реальності, де головним компонентом є система позитивних життєвих орієнтацій, обраних стратегій поведінки і самооцінки особистості. Доведено, що доброчинні настанови грають ключову роль у формуванні Емоційного Інтелекту, відтак

підтверджена висловлена Аристотелем припущення про їхню важливість. Результати дослідження підтверджують думку сучасних клінічних психологів про емоції як вищу психічну функцію. Отримані дані дають підстави висунути гіпотезу про провідну роль особистісно-активної участі у формуванні емоційно-інтелектуальної поведінки. Свідченням цього є більший внесок внутрішньо-особистісного емоційного інтелекту порівняно з соціальним інтелектом. Дослідження переконливо демонструє, що модель здібностей не може слугувати ключовим критерієм для діагностики емоційного інтелекту. Однак, термін "емоційна розумність", запропонований автором, краще відображає суть цього феномена. Встановлено, що головним результатом високого рівня розвитку Емоційного Інтелекту є задоволення від життя, відчуття особистого щастя та психічного здоров'я [48].

Чимало науковців наразі займаються вивченням емоційного інтелекту: Д.В. Люсін, Е.Л. Носенко, Н.В. Коврига, О.І. Власова, С.П. Дерев'янка, М.А. Манойлова, Г.В. Юсупова, А.С. Петровська та інші.

Феномен емоційного інтелекту відображає важливість взаємодії між емоційними та когнітивними процесами. Одним з ключових аспектів емоційного інтелекту є фасилітація мислення, що означає використання емоцій з метою підвищення продуктивності мислення та діяльності. Ця складова проявляється в здатності використовувати емоції для активізації уваги до важливих подій, викликати емоції, які спонукають до швидкого вирішення завдань, а також використовувати коливання настрою для аналізу різних варіантів розв'язання проблеми.

Емоційне мислення - це процес аналізу та обробки емоційної інформації. Ключовою характеристикою для обох цих термінів є концепція "емоційного пізнання": емоційне мислення означає активний процес, а емоційний інтелект - засіб для сприйняття та розуміння емоційних аспектів [14].

З приводу можливості розвитку ЕІ в психології існують дві відмінних одна від іншої думки. Ряд учених (наприклад, Дж. Мейер) дотримуються позиції, що підвищити рівень ЕІ практично неможливо, оскільки це відносно

стійка здатність. У той же час емоційні знання - вид інформації, якою емоційний інтелект оперує, відносно легко формуються, у тому числі і в процесі навчання [25]. Дослідники Дж. Майєр і П. Саловей виділяють чотири складові емоційного інтелекту: - точність оцінки та вираження емоцій; - використання емоцій в розумовій діяльності; - розуміння чужих емоцій; - керування своїми емоціями тощо [38].

Їх опоненти (зокрема, Д. Гоулман) вважають, що емоційний інтелект можна і потрібно розвивати. Однією із підтверджень цієї позиції є той факт, що нервові шляхи мозку продовжують розвиватися аж до середини людського життя. У зв'язку з цим стає можливим і емоційний розвиток, який проявляється у свідомому регулюванні емоцій [7].

Управління емоціями, як важлива складова емоційного інтелекту. Основні поняття, що стосуються управління емоціями. Елементи, що утворюють структуру управління емоціями. Процес керування емоціями, включаючи рефлексію та активацію. Методи та стратегії, які використовуються для управління емоціями. Аномалії та негативні явища у сфері управління емоціями, такі як "дистресовий стереотип" (Х. Дженкінс), "теплова смерть почуттів" (К. Лоренц), "шокові емоції" (П. Жане), та "холодна поза [13].

Одним з ключових дослідників в цій галузі є Денієл Гоулман, який у своїй книзі "Емоційний інтелект: чому він може значити більше, ніж IQ" висвітлив важливість ЕІ у розвитку особистості та її успішності у житті. Гоулман вказує, що ЕІ включає в себе такі складові, як самопізнання, саморегуляція, мотивація, емпатія та соціальні навички.

Зважаючи на те, що емоційний інтелект - це навичка, яку можна практикувати та розвивати, Д. Гоулман вказує на важливість цього підходу. Порівняно з інтелектуальним рівнем (IQ), який з віком може зменшуватися, елементи емоційного інтелекту (EQ) зазвичай лише підсилюються. Інтенсивна праця над розвитком власного емоційного інтелекту має тенденцію призводити до досягнення високих результатів [40].

Емоційний інтелект має кількісний аспект [20]. Кількісна характеристика відображає можливість градювати рівні: високий, достатній, середній, низький. Розподіл рівнів емоційного інтелекту дає змогу визначити кількісну характеристику емоційного інтелекту й відкриває можливості дослідження зміни цього показника: формування (якщо низький рівень) і розвитку (якщо середній і достатній рівні) [20].

Рубен Бар-Он ідентифікує п'ять областей, які складають компоненти емоційного інтелекту особистості:

- внутрішні (особистісні) аспекти, такі як усвідомлення себе, включаючи самореалізацію, самоповагу, самоствердження, наполегливість, увагу до власних почуттів та емоційну освіченість;
- міжособистісні (соціальні) навички, такі як розвиненість емпатії, відчуття відповідальності перед іншими, якість міжособистісних відносин;
- реакція на стрес, такі як здатність до толерантності перед стресом, контроль над спонтанними реакціями;
- адаптивність, такі як оцінка об'єктивної реальності, гнучкість у вирішенні проблем; Оцінка загального настрою: рівень оптимізму та відчуття [72].

І. В. Опанасюк описує емоційний інтелект як здатність людини до розпізнавання емоційних аспектів об'єктів, їхнього впливу та способів використання, сприяючи вирішенню проблем, що мають емоційний відтінок. Це включає розуміння власних емоційних переживань і станів, а також емпатію, яка дозволяє передбачати і розуміти емоційні стани і процеси інших людей. Емоційний інтелект є складним психологічним явищем, яке включає в себе когнітивну передбачувану емпатію як фактор мотивації і безпосередній стимул для поведінки, а також як систему розумових здібностей, які дозволяють особі розуміти свої власні та чужі емоційні стани та процеси, а також керувати ними [29].

Дослідження в області ЕІ показують, що вміння розпізнавати власні та чужі емоції, управляти ними та відповідати на них відповідним чином має

значний вплив на ефективність взаємодії з іншими людьми, успіх у кар'єрі, прийняття рішень та загальний стан психічного здоров'я.

Результати наукових досліджень свідчать про те, що особистості з високим рівнем ЕІ частіше схильні до позитивних стосунків у сім'ї та роботі, легше справляються зі стресом та конфліктними ситуаціями, більш адаптивні та здатні до саморозвитку.

В рамках своєї власної моделі емоційного інтелекту, Р. Бар-Он описує категорію як комплекс взаємопов'язаних емоційних та соціальних навичок, що визначають спосіб, яким ефективні люди розуміють і виражають свої емоції, спілкуються з іншими та вирішують щоденні проблеми і потреби [4].

Визначення емоційного інтелекту, як запропонували Дж. Майєр і П. Селовей, полягає у здатності людини сприймати, виражати та розуміти емоції та ефективно управляти ними. Вони стверджують, що люди з високим емоційним інтелектом проявляють високий рівень самосвідомості. Такі особи вміють керувати своїм життям, уникаючи можливих шкідливих наслідків через дисфункціональну депресію, тривожність чи гнів. Вони, дбаючи про досягнення довгострокових цілей, можуть відкласти миттєве задоволення, уникаючи імпульсивності та орієнтуючись на ситуативні успіхи. Ці особи, як правило, виявляють емпатію. Їхня здатність розуміти емоції інших дозволяє їм чуйно реагувати в різних ситуаціях, знаходячи відповідну підтримку для друга у скрутну мить, підбадьорювати колегу, розв'язувати конфлікти та інші ситуації. Ці люди володіють емоційною мудрістю, тому часто досягають більшого успіху в професійній сфері, у кар'єрному зростанні, в сімейних та батьківських обов'язках, ніж ті, хто має більше академічних досягнень, але слабше володіє емоційним інтелектом.

Зауваження Д. Бека стосовно ролі емоцій у когнітивних процесах (когнітивної терапії) підкреслює, що вони сприяють освітленню від симптомів дисфункційного мислення, сприяючи покращенню емоційного стану.

Важливість проблеми емоційного інтелекту чітко відображена в роботах

українських вчених Н. Ковриги і Е. Носенко у теоретичному, соціальному і педагогічному контекстах. Вони наголошують на наступному:

- теоретичне вивчення проблеми не досягло достатнього рівня, як від іноземних, так і вітчизняних дослідників, що свідчить про нестачу уваги до вивчення коренів, особливостей визначення та формування емоційних проявів особистості;

- у соціальному контексті недостатня розробка проблеми може спричинити загрозу самому існуванню людської цивілізації, якщо емоції продовжать розглядатися як неконтрольовані та нерегульовані в протиставленні до розуму;

- у педагогічному плані не висвітлені наукові підходи до цілеспрямованого формування емоційної розумності у процесі навчання та виховання, що базується на експериментальному вивченні особливостей емоційних процесів та стійких рис особистості [20].

Однією з ключових умов емоційного інтелекту є здатність суб'єкта розуміти емоції, а його кінцевим результатом є ухвалення рішень, що ґрунтуються на аналізі та розгляді емоцій. Ці емоції є об'єктивною оцінкою подій, у яких міститься особистісний сенс [31].

Зважаючи на структуру емоційного інтелекту, де ключовими компонентами є "емоційна спрямованість", "емоційна стійкість" та "емоційна культура" [34], розглянемо взаємозв'язок цих концепцій.

Сама ідея існування емоційного інтелекту сформувалася з поняття соціального інтелекту, над яким активно працювали такі вчені як Е. Торндайк, Дж. Гілфорд, Г. Айзенк. Незалежно один від одного вони висували ідеї про те, що люди відрізняються за своїми здібностями до розуміння інших людей, здатністю керувати ними та продуктивністю у міжособистісних стосунках [42], [31].

Поняття "емоційний інтелект" та "емоційна компетентність", які були розроблені американськими науковцями Джоном Маєром та Пітером Саловеем у кінці 1990-х роках, сьогодні активно досліджуються в Україні.

Якщо раніше оцінка інтелектуального рівня (IQ) вважалася ключовою для передбачення успіху в житті, сучасні дослідження показують, що успішність у житті залежить не лише від розумових здібностей (IQ), але також від вміння керувати своїми емоціями (EQ) [36].

Ідея емоційного інтелекту ґрунтується на вивченні місця та значення емоцій у когнітивних процесах, які стали предметом досліджень таких авторів, як О. Боковець [2], В. Зарицька [18], [17] та ін.); взаємозв'язкам емоційних та розумових процесів (праці Ж. Ігнатенко [23], М. Шпак [47], [45], [46] та ін.); соціально-адаптаційному потенціалу емоційного інтелекту (наукові роботи Е. Носенко, Н. Ковриги [31;19]).

У 1995 році Гоулман вперше надавав свідчення про те, що соціально-емоційне навчання (SEL) є потужним інструментом для удосконалення успішності навчання у дітей та запобігання насильству. Тепер це спостереження отримало наукове підтвердження: навчаючи дітей підвищувати свідомість про себе, зміцнювати їхню впевненість у собі, учити керувати емоціями та діями, розвивати емпатію, ми отримуємо не лише поліпшення їхньої поведінки, а й підвищення їхньої успішності у навчанні. Ця важлива інформація стала відомою після недавнього метааналізу 668 наукових досліджень з оцінки програм SEL для дітей у дошкільному та середньому шкільному віці. Роджер Вайсберг провів це величезне дослідження. Він керує групою академічного, соціального та емоційного навчання в Іллінойському університеті в Чикаго — це організація, яка підтримує впровадження програм соціально-емоційного навчання у школах у різних країнах світу.

Згідно з дослідженнями В. Зарицької, основними формами виявлення особистих емоцій є тривожність, фрустрація та негативне ставлення до критики, які необхідно навчитися контролювати для вияву адекватних емоцій під час вирішення завдань, пов'язаних із підготовкою до професійної діяльності [19].

До критеріїв оцінки емоційного інтелекту можна включити алекситимію, який термін запропонував Пітер Сіфнеос у 1973 році.

Алекситимія визначається наступним чином: 1) складність у вираженні та поясненні (словесному висловленні) своїх власних емоцій і емоцій інших людей; 2) важкість у розрізненні емоцій від фізичних відчуттів; 3) зниження здатності до символізації, зокрема, до уяви; 4) акцент на зовнішніх подіях, з ушкодженням внутрішніх переживань; 5) схильність до конкретного, практичного та логічного мислення при недостатній реакції на емоції. З метою підвищення рівня емоційного інтелекту та зменшення алекситимії, ми пропонуємо використовувати малюнок як один з найкращих інструментів несловесного впливу на емоції людини [14].

Р. Варон розглядав емоційний інтелект як сукупність некогнітивних здібностей, знань і навичок, які дозволяють особі успішно справлятися з різноманітними життєвими ситуаціями. Цей дослідник визначив п'ять основних сфер компетентності, кожна з яких має свої специфічні навички, сприяючи досягненню успіху: Самопізнання (освідомленість про власні емоції, впевненість у собі, самоповага, самореалізація, незалежність). Міжособистісне спілкування (міжособистісні відносини, соціальна відповідальність, співпереживання). Адаптація (розв'язання проблем, оцінка реальності, адаптація). Управління стресом (стійкість до стресу, імпульсивність, контроль). Загальний настрій (щастя, оптимізм) (Мейер і Саловей, 1993) [37].

Віктимність, яка полягає в готовності особистості потрапляти у позицію жертви, має свій початок у кількох психологічних визначниках. Зокрема, цей стан може бути обумовлений кількома факторами: недостатньою самооцінкою, підвищеною тривожністю, неспроможністю захищати свою позицію та взяти на себе відповідальність, готовністю приймати погляди інших як безумовно правильні, патологічним бажанням підпорядковуватися, а також невідомими мотивами відчуття провини, безсилля, неповноцінності та невпевненості у собі. Ці психологічні чинники віктимності є тісно пов'язаними з емоційною та мотиваційно-вольовою сферами особистості, зокрема, з її здатністю розпізнавати емоції (свої та чужі), умінням керувати ними та їх

вираженням, власною поведінкою у стресових ситуаціях, а також управлінням власним настроєм та самооцінкою. Високий рівень емоційного інтелекту в особистості сприяє об'єктивному виявленню загрози у різних обставинах та збільшує потенціал протистояння різним видам небезпеки. Іншими словами, підвищений рівень емоційного інтелекту сприяє зменшенню рівня віктимності [26].

Заснована на ретельному аналізі наукової літератури, дослідницька робота В. Зарицької підтверджує необхідність викладання навичок сприйняття емоцій інших людей протягом періоду навчання в університеті. Це допомагає студентам вміти розпізнавати наявність емоційних переживань інших людей, розпізнавати ці емоції, знаходити словесні висловлення для них, а також розуміти причини та наслідки їх виявлення і поведінки [21].

Емоційна компетентність у вчених – результат емоційного інтелекту, що представляє собою інтегральну властивість особистості. Це вміння розпізнавати, розуміти, контролювати та регулювати власні емоції, а також емоції інших людей. Використання цих навичок сприяє досягненню важливих цілей як у загальному житті, так і у сфері професійної діяльності. Емоційна компетентність визначається здатністю особистості до саморегуляції емоцій. Розпізнання та розуміння емоцій інших, а також рефлексія про їхні причини, прогнозування подальших реакцій і наслідків – це механізми осмислення емоцій та їх вияву у себе та інших [16].

У зарубіжній психології емоційний інтелект (EQ) розуміється як здатність диференціювати позитивні і негативні почуття, а також знання про те, як регулювати свій емоційний стан. У вітчизняній психології представлена ідея єдності афекту та інтелекту, визначено стійкий зв'язок між афективними та когнітивними процесами. Аналогом терміну «емоційний інтелект» вважається поняття «емоційного мислення». Дослідниками було: виявлено взаємозв'язок емоційного інтелекту з показниками адаптивності, прийняттям себе та інших, емоційним комфортом та негативний зв'язок із зовнішнім контролем; збагачено уявлення про міжособистісний компонент емоційного

інтелекту; висунута ідея приналежності окремих суб'єктів до особливої соціальної обдарованості, яка виявляється через єдність інтелектуальних, емоційних і комунікативних здібностей і становить психологічну основу успішності їхньої комунікації з оточуючими. Існує три загальних визначення емоційного інтелекту: як здатності діяти з внутрішнім середовищем своїх почуттів і бажань; як здатності розуміти відносини особистості, що репрезентується в емоціях, і керувати емоційною сферою на основі інтелектуального аналізу і синтезу; як сукупності емоційних, особистих і соціальних здібностей, які впливають на загальну здатність ефективно справлятися з вимогами і тиском навколишнього середовища. Тобто, психологічна наука об'єднує під терміном «емоційний інтелект» знання та вміння людини розуміти та контролювати власні емоції, емоції інших, розбиратися у власних почуттях та почуттях інших [27].

1.3. Взаємозв'язок емоційного інтелекту і самовизначення майбутньої матері

Материнство як культурно-історичне явище в різні періоди розвитку людства володіло різним змістом, що, у свою чергу, відображалось і на феноменології індивідуальної готовності до нього як психологічного явища, яке є результатом інтеріоризації суспільних уявлень.

Готовність жінки до материнства визначається її внутрішньою потребою стати матір'ю та включає емоційний, потребовий та ціннісний аспекти. Ця готовність охоплює розгляд власних психофізіологічних станів жінки та бажання переживати їх під час взаємодії з малюком. Однак вона не зводиться лише до бажання мати дітей, а включає три основних блоки готовності до материнства: мотиваційний блок, когнітивно-оперативний блок і блок соціально-особистісної готовності до материнства [9].

Ще Четверик-Бурчак А.Г. в своїй роботі наголошував, що сучасний рівень наукових досліджень у сфері емоційного інтелекту свідчить про те, що

цей феномен став однією з найбільш обговорюваних тем у психології особистості. Він освітлює такі ключові аспекти успішності функціонування людини, як прояви компетентності у міжособистісному спілкуванні, емоційна зрілість, емоційна культура та креативність в цьому плані. Важливим прогресом у вивченні емоційного інтелекту є розгляд його як феномену, який піддається цілеспрямованому розвитку впродовж життя, на відміну від когнітивного інтелекту з його генетичними коренями. Проте деякі питання ще залишаються відкритими у дослідженні цього явища, такі як роль розвитку структурних компонентів емоційного інтелекту у забезпеченні ефективності особистого життя людини [43].

Згідно з кореляційним аналізом, проведеним О.П.Смирноюю та С.Б. Кас'яноюю, виявлено, що емоційний інтелект має тісні зв'язки зі стратегіями копіngu. Існує пряма залежність: із зростанням рівня емоційного інтелекту зростає нахил людини до активного розв'язання проблемних ситуацій та, за необхідності, звертання по допомогу. Ці зв'язки підтверджують, що особи з високим рівнем емоційного інтелекту мають більш побудовані понятійні моделі та відчуття. У той час, люди з низьким рівнем емоційного інтелекту схильні до непродуктивних міркувань в умовах стресу. Люди з розвинутим емоційним інтелектом можуть відокремити свої почуття від розуму, швидше перебороти негативний афект та уникати безплідних роздумів, що виникають у стресових ситуаціях. Також, існує зв'язок між емоційним інтелектом та здатністю регулювати емоції. Це дозволяє людям з легкістю відновлюватися після негативних впливів, шляхом занурення в приємні заняття, що відволікає від негативних почуттів. Крім того, індивіди з високим рівнем емоційного інтелекту, ймовірно, менше схильні до надмірного хвилювання через ситуації, на які вони не можуть вплинути, більш чітко усвідомлюючи вплив неконтрольованих зовнішніх обставин. Також важливою емоційною здатністю є здатність емоційно розумних особистостей опрацьовувати особисті травми минулого. Це включає відновлення (реорганізацію) негативного емоційного досвіду, давши йому відповідне значення у житті.

Загалом, люди з високим рівнем розвинутого емоційного інтелекту активно залучаються до процесу подолання стресу, вміють чітко розпізнавати та контролювати свої почуття, мають впевненість у власних здібностях. Вони швидше реагують на неконтрольовані ситуації, при цьому володіють гнучкою системою стратегій для подолання стресу. Розвинений емоційний інтелект допомагає сформуванню переконання про себе, про світ та відносини з ним, що сприяє кращій адаптації до стресів і сприйняттю їх менш значущими].

У дослідженні С.В.Бикової представлені результати аналізу показників емоційного інтелекту у жінок та чоловіків, зокрема, за допомогою кореляційного та якісного аналізу. Отримані дані свідчать, що у чоловіків емоційний інтелект вищий за наступними показниками: "розпізнавання емоцій інших людей", "емпатія", "управління своїми емоціями". У жінок натомість переважають показники "емоційної обізнаності" та "емпатії". Отже, ці результати свідчать, що жінки виявляють більшу здатність у розпізнаванні та підтримці свого емоційного стану, а також у виявленні та відображенні своїх почуттів, водночас як чоловіки, навпаки, проявляють високий рівень стриманості у виявленні своїх емоцій. Це може сприяти їхній більш наполегливій спрямованості на досягнення поставлених цілей у сучасному світі, в нашому випадку планування сім'ї [1].

Згідно з О.І. Кононенко, висновок її досліджень у сфері материнства показує, що багатфакторна природа материнської поведінки впливає на готовність жінки прийняти нову соціальну роль матері. Це формування готовності до батьківства відбувається за участю багатьох взаємодіючих чинників, які впливають на свідомість та самосвідомість майбутньої матері за довгий час до появи дитини на світ. Ці фактори включають такі аспекти, як утримання та передача досвіду від батьків до дітей, індивідуальні особливості жінок, зміни в емоційному стані через вплив емоційних стресорів і безліч інших важливих аспектів [98].

Незважаючи на ці обмеження, дослідження Extremera, Natalio & González-Herero, V. & Rueda, Pilar & Fernández-Berrocal, Pablo надає попередні

докази інтерактивного ефекту здатності ЕІ та сприйнятого ЕІ на психічне здоров'я жінок, і це передбачає майбутні лінії дослідження. Попередні дослідження також виявили гендерні відмінності у зв'язку між здібностями ЕІ та іншими соціальними та психічними результатами [79]. Згідно з нашими результатами, сприйнятий ЕІ також може пом'якшити ефект ЕІ здібностей на ці інші результати у жінок. Майбутні дослідження можуть також розглянути механізми, які лежать в основі впливу ЕІ на депресію у жінок. Наприклад, жінки з високою здатністю ЕІ і ЕІ з високим сприйняттям може використовувати більш ефективні стратегії регулювання емоцій (наприклад, пошук соціальної підтримки або позитивної переоцінки), що, у свою чергу, допоможе їм зменшити свій негативний вплив [69].

Материнська ідентичність є складовою глобальної ідентичності жінки, яка, на певному етапі її життя може стати домінуючим або навіть істотним. Ми так думаємо післяпологовий період - етап, про який йде мова. Розвиток такого типу особистості займає у жінки все життя. Основи такої ідентичності вже закладаються в дитинстві і формуються пізніше в молодості. Однак саме під час вагітності та після народження першої дитини, жінка ідентифікує себе як матір. Поняття материнської ідентичності відрізняється від жінки до жінки. Це залежить від того, наскільки повні конструктивні елементи материнська ідентичність (когнітивна, поведінкова, емоційна та аксіологічна). Материнська ідентичність, як і будь-який інший тип ідентичності, не є стабільним явищем і може змінюватися протягом усього життя жінки. Разом з тим відбувається формування позитивного типу материнства ідентичність на ранніх етапах взаємодії матері та дитини є необхідною передумовою для її подальшого становлення [89].

Офіційні дискурси часто підтримують думку про те, що мати повинна присвятити своє тіло, свій час і свою нерозділену увагу своїй дитині. Кампанії з грудного вигодовування у Великобританії, наприклад, пов'язують надійну емоційну прив'язаність до фізичної прихильності між дитиною та матір'ю. Хоча вони стверджують, що сприяють «прив'язаному батьківству»,

ці кампанії спрямовані на матерів, а не на батьків [73].

Численні дослідження в різних національних контекстах показали, що ця норма фізичної та емоційної присутності матері підтримується такими конструктами, як «мати знає найкраще» та мати як «гендерний талант». Ці конструкти приписують матері експертний статус і відображають ідеалізоване уявлення про те, що ніхто, крім «матері, що знає [62], не може забезпечити ідеальний догляд протягом тривалих періодів часу через унікальні та унікальні особливості матері. (передбачуваний) природний зв'язок із дитиною [55]. Дослідження, проведене у Фінляндії, показало, що в батьківських парах обоє батьків зазвичай цінують турботу матері вище, ніж турботу батька [65]. Матері, як правило, делегують догляд за дітьми переважно жінкам-родичам, відповідно до норми, згідно з якою жінки (а не чоловіки) вважаються найкращими опікунами дітей [60], і від них очікується, що вони будуть більш присутніми та уважнішими. Відповідно, скептицизм серед матерів щодо догляду, який надають не члени сім'ї, частково базується на уявленні про те, що нинішня мати забезпечує найкращий [63], [95].

Материнство в майбутньому впливає на жінок різними способами і кожна майбутня мати проходить свій унікальний шлях. Одна з учасниць дослідження Елізабет К. Лейні, Ліза Каррузерс, М. Елізабет Льюїс Холл і Тамара Андерсон висловлює радість і нову перспективу світу через любов до своїх дітей, вважаючи материнство можливістю дивитися на світ очима іншої людини. Інші жінки також зазначають емоційне розширення через материнство, яке виявляється в спроможності розуміти і відчувати емоції оточуючих. Однак багато учасниць також відзначають страх, занепокоєння та біль, пов'язаний з батьківством, що змінює їх сприйняття світу та власних емоцій [68].

На основі дослідження Ewa Łodygowska, Magdalena Chęć було жодного зв'язку між ставленням матерів і здібностями молодих жінок розпізнавати емоції, що є специфічним виміром емоційного інтелекту [80].

Дослідження Mahsa Sadat Asghari, Mohammad Ali Besharat виявило, що

сприйняте батьківство (що складається з параметрів участі, автономії підтримки та тепла) був позитивно пов'язаний з емоційним інтелектом та його компонентами (включаючи оцінку емоцій, використання емоцій і регуляція емоцій). Аналіз також вказав, що в першу чергу вимір «відчутного тепла» (особливо матері), а потім «відчутного тепла» підтримка автономії» може передбачити зміни «емоційного інтелекту» та всіх його компонентів (зокрема регуляція емоцій). Ці результати відповідають деяким попереднім висновкам, які вказують на те, що нагляд і контроль є найважливішими предикторами емоційного інтелекту і регуляції емоцій, а не батьківського тепла [81].

Отже, аналіз результатів емпіричного дослідження А. І. Конончук дозволяє визначити, що молоді жінки в основному виявляють готовність до прийняття ролі матері та усвідомлюють важливість цієї функції у контексті подружнього життя. Їхнє ставлення до вагітності визначається позитивними емоціями та радісними відчуттями, що відіграють ключову роль у розвитку дитини під час внутріутробного періоду. Майбутні матері мають стійкі переконання щодо стилю виховання своїх майбутніх дітей, що ґрунтується на їхньому попередньому досвіді взаємодії з власними батьками. Більшість з них чітко визначає функції та обов'язки як дружини та чоловіка. У молодих майбутніх матерів існують позитивні уявлення про майбутню дитину та свою сім'ю [24].

Висновки дослідження Mohammad Arshadi Bostanabad, Mina Hosseinzadeh, Zahra Molazemi, and Hossein Namdar Areshtanabcorresponding author показали, що матері недоношених дітей мали низький емоційний інтелект, більшість із них мали низький рівень сприйняття стресу та високу самоефективність грудного вигодовування. Отримані дані підкреслюють важливість подолання материнського стресу та підвищення емоційного інтелекту для сприяння успішному грудному вигодовуванню матерів недоношених дітей. Постачальникам медичних послуг та менеджерам заохочується пропонувати підтримку та освітні програми матерям недоношених дітей, спрямованих на підвищення їхнього емоційного

інтелекту. Подальші дослідження та втручання, зосереджені на цих факторах, виправдані для покращення загального самопочуття як матерів, так і немовлят у відділенні інтенсивної терапії новонароджених [51].

Емоційний інтелект, який визначається як здатність людини розпізнавати емоції та міркувати про них, а також використовувати емоції для регулювання думок [57], концептуалізували та досліджували як дві різні конструкції: як здатність і як рису особистості. Емоційний інтелект, заснований на здібностях, вважається набором навичок, які дають можливість для вдосконалення. Емоційний інтелект, заснований на рисах, вважається менш динамічним, представляючи більш постійну характеристику особистості. Ця стаття присвячена виключно емоційному інтелекту, заснованому на здібностях, і майбутні посилання на емоційний інтелект відображатимуть концепцію емоційного інтелекту, заснованого на здібностях. Дослідження свідчать про те, що здатність емоційного інтелекту можна покращити за допомогою тренувань, тому ця конструкція має потенційну користь і як інструмент скринінгу, і як основу для втручань, спрямованих на зниження ризику PPD [56].

Мати з нижчим рівнем емоційного інтелекту може бути збентежена несподіваними емоціями та реагувати з подальшим відчуттям провини чи сорому, або може інтенсивно зосереджуватися на негативних почуттях. Ці відповіді, швидше за все, погіршують функціонування та перешкоджають здатності людини ефективно спілкуватися з іншими [84].

Емоційний інтелект повинен відігравати значну роль у сприянні більш реалістичним оцінкам екологічних подій. Наприклад, здатність матері зрозуміти, як її емоції впливають на її сприйняття стресора, швидше за все, матиме точну оцінку стресора. Крім того, той, хто здатний точно передбачити свою емоційну реакцію на стресор, може більш успішно оцінити та реалізувати стратегії подолання. Нарешті, матері з високим емоційним інтелектом повинні мати кращі можливості тимчасово відсторонитися від негативних емоцій (частина гілки управління емоціями емоційного інтелекту),

дозволяючи розірвати негативні наслідки ескалації циклу стресу у випадках, коли стресори навколишнього середовища можуть фактично витіснити безпосередні ресурси матері [91].

ЕІ ефективний у подоланні страху та стресу перед пологами, особливо під час пологів, які мають важливий вплив на життя жінок. У дослідженні Airo R. [49] організував тренінг, який підтримує ЕІ, такий як довічна мотивація, спілкування розуму і тіла та афірмація для вагітних жінок із серйозним страхом перед пологами (FOC - 'fear of childbirth'). Було помічено, що спостерігається зменшення негативних думок про народження після першого навчання у вагітних жінок і є позитивні зміни в подоланні цих негативних думок, поведінці та адаптації до нового життя з четвертого дня. Під час аналізу подібних досліджень [59], [55] у літературі було встановлено, що ЕІ позитивно впливає на контроль страху перед пологами та стресу, позитивно впливає на пренатальну прихильність і сприяє позитивному досвіду пологів без ускладнень [86].

Страх і стрес перед пологами є очікуваними умовами під час пологів. Однак вони спричиняють зниження переносимості болю у жінок, нездатність напружувати свої сили під час пологів, тривалі пологи та збільшення частоти кесаревого розтину, коли це неможливо взяти під контроль [97], [94], [88].

Щоб запобігти подібним ускладненням, рівень ЕІ повинен бути ефективним для вагітних жінок, щоб відкинути страхи під час вагітності та пологів, впоратися зі стресом, розпізнати та подолати негативні емоції, пов'язані з пологами. У літературі було зазначено, що догляд, наданий у вимірі емпатії, заснований на підвищенні рівня ЕІ, має позитивний вплив на пологи (зменшення стресу та страху під час пологів, підвищення здатності справлятися з болем у пологах і контролю народжуваності, збільшення задоволеність матері та позитивні історії пологів) і матір (раннє грудне вигодовування, прискорена адаптація до материнства, зменшення післяпологової депресії, зменшення частоти кесаревих розтинів [50], [71], [67].

Вагітні жінки з високим ІЕ більш успішні в виявленні емоцій, які вони

відчувають, вирішення всіх страх і тривога в них, і наближення народження своєї дитини з впевненістю та безпекою [93]. Вагітні жінки з високим ЕІ мають позитивний досвід пологів, оскільки процес пологів у них протікає нормально, без будь-яких ускладнень.

Високий рівень ЕІ під час процесу пологів може допомогти вагітним жінкам подолати страх і стрес щодо пологів та трансформувати ці негативні почуття в позитивну поведінку. Таким чином, матері мають неускладнений та неінвазивний позитивний досвід пологів та мирного безтурботного спілкування матері та дитини. У цьому сенсі вважається, що дослідження буде важливим для досягнення здоров'я матерів і немовлят, народжених без втручання визначення впливу ЕІ на ФОК, Готовність до Праця (RFC) і боротьба зі стресом.

Акушерки можуть підвищити здатність вирішувати проблеми вагітних жінок та їх підтримку у вирішенні проблем, які можуть виникнути під час вагітності та пологів та використання їх ЕІ під час надання допомоги спрямована на запобігання страху та стресу під час вагітності, пологи та післяпологовий період [87]. Акушерки можуть покращити здатність вирішувати проблеми вагітних жінок і надавати їм підтримку у подоланні труднощів, що можуть виникнути під час вагітності та пологів. Залучення їхнього емоційного інтелекту в процесі підтримки спрямоване на те, щоб запобігти виникненню страху та стресу під час вагітності, пологів і післяпологового періоду. У дослідженні Çarık A зроблено висновок, що зі зростанням рівня емоційного інтелекту у вагітних підвищуються і їхні оцінки здоров'я, що підтверджує цю інформацію. У зв'язку з цим вважається, що дослідження сприятиме підвищенню обізнаності акушерок про те, як вони можуть допомогти жінкам досягти бажаного рівня здорового способу життя, сприяючи усвідомленню, управлінню їхніми емоціями та розвитку навичок емоційного інтелекту [59].

Дослідження показують, що емоційний інтелект важливіший ніж когнітивний інтелект у забезпеченні успіху людей і щастя. Дослідження

Mammadov B and Şentürk Erenel A. показало, що жінки з високим емоційний інтелектом досягли успіху в ролі матері краще. Не варто забувати, що є емоції які придушені та вийшли з-під контролю в основі багатьох фізичні та психологічні захворювання. Важливо, що емоційний інтелект матері повинен бути високим для виховування як психічно, так і фізично здорових поколінь. Це можна вивчити поняття, які нам потрібні в будь-який час життя, наприклад співпереживання, розуміння емоцій, подолання проблеми та вирішення проблем. Емоційний інтелект можна зміцнювати за допомогою освітніх програм і наставництва. Ці тренінги можна додати до освітніх програм при підготовці до пологів, які можуть сприяти розвитку емоційного інтелекту матерів [82].

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ

Проаналізовано теоретико-методологічні підходи до вивчення розвитку емоційного інтелекту. У цьому розділі розглянуто основні аспекти материнства як частини особистісної сфери жінки, емоційний інтелект особистості, а також взаємозв'язок емоційного інтелекту і самовизначення майбутньої матері.

Материнство розглядається як складна і багатогранна сфера життя жінки, що включає в себе не лише біологічні, а й соціально-психологічні аспекти. Сучасні психологічні дослідження наголошують на важливості підготовки до материнства, яка охоплює різні етапи розвитку особистості жінки. Психологія материнства стикається з багатьма викликами, такими як зниження народжуваності, розпад сімей, зростання кількості дітей-сиріт при живих батьках та проблема жорстокого поводження з дітьми.

Визначено, що емоційний інтелект (EI) є однією з ключових компетенцій, що визначає здатність особистості розуміти, контролювати свої емоції та емоції інших людей. У контексті материнства, високий рівень EI допомагає майбутній матері ефективно справлятися з емоційними викликами, що виникають на етапах планування вагітності та виховання дитини. Вивчення

ЕІ включає аналіз його компонентів, таких як емоційна свідомість, емпатія, здатність до саморегуляції та управління стресом.

Таким чином, емоційний інтелект є важливою складовою особистості, що визначає здатність жінки ефективно справлятися з емоційними викликами, особливо у контексті материнства. Високий рівень емоційного інтелекту сприяє успішному самовизначенню майбутньої матері, допомагаючи їй усвідомлено підходити до материнства, розуміти та керувати своїми емоціями та потребами. Самовизначення майбутньої матері включає процес внутрішньої рефлексії, переосмислення цінностей та бажань, що сприяє усвідомленому підходу до планування вагітності та виховання дитини. Важливим завданням є створення умов для розвитку емоційного інтелекту жінок, які планують стати матерями, що допоможе їм успішно адаптуватися до нової ролі та забезпечити емоційне благополуччя як для себе, так і для своїх дітей.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ЕТАПИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ЖІНОК У ПЕРІОД ПЛАНУВАННЯ ВАГІТНОСТІ

2.1 Теоретико-методологічне обґрунтування емпіричного дослідження

Теоретичний аналіз наукових джерел дозволив визначити перелік етапів для досягнення мети емпіричного дослідження – вивчення психологічних особливостей і емоційного інтелекту жінок у період планування вагітності.

Перший етап дослідження передбачав збір і аналіз літературних джерел, а також конкретизацію завдань, необхідних для вивчення емоційного інтелекту жінок у період вагітності. Цей етап тривав з грудня 2023 року по лютий 2024 року.

Другий етап був присвячений пошуку учасників для емпіричного онлайн-дослідження, підборі методик для дослідження та аналізу психологічних особливостей і емоційного інтелекту жінок у період вагітності. При виборі методик ми враховували їхню валідність, адаптованість до умов нашого дослідження та відповідність вимірюваних характеристик потребам емпіричного дослідження. Також ми проводили психодіагностичне дослідження і збирали первинну інформацію для подальшого аналізу. Дослідження проводилося онлайн через Google-форми. Респондентами були вагітні жінки віком від 17 до 49 років.

За результатами анкетування (1 блок методики «Шкала реактивної і особистісної тривожності Спілбергера-Ханіна», 2 блок «Українськомовна адаптація опитувальника рівня і структури емоційного інтелекту «МЕІ» розробник М. Манойлова і 3 блок «Тест самотності Д.Рассела и М.Фергюссона»). Кількісний склад респондентів становив 50 осіб. Даний етап тривав до березня 2024 року.

На заключному, п'ятому етапі, ми здійснювали аналіз даних вибірки, проводячи їх кількісну та якісну оцінку. Для математичної обробки даних використовували комп'ютерні програми Excel та SPSS.

У цій роботі ми застосували такий статистичний критерій, як коефіцієнт рангової кореляції r – Спірмена для визначення міри статистичної залежності між двома змінними.

Другий етап дослідження проходив у квітні-червні 2024 року.

Отже, для отримання інформації про емоційний інтелект жінок у період вагітності, вся вибірка була складена із осіб, які за саморефлексією вивчають свій рівень ситуативної та особистісної тривожності, рівень та структуру емоційного інтелекту та стан самотності у даний період життя.

Ми використали набір методик, призначених для вивчення відповідних характеристик особистості.

2.2 Методичне забезпечення емпіричного дослідження

Для вивчення емоційного інтелекту жінок у період планування вагітності ми обрали методики, які дозволяють глибоко дослідити це явище в різних його аспектах.

Для вивчення ситуативної та особистісної тривожності ми використовували методику «Шкала реактивної і особистісної тривожності Спілбергера-Ханіна».

Шкала призначена для виявлення стану тривоги і тривожності як властивості особистості від 17 років. За допомогою цієї методики можна оцінити рівень тривожності, що впливає на здатність регулювати емоції, виявити необхідність інтервенцій для зниження тривожності та зрозуміти поведінкові реакції на стресові ситуації, які пов'язані з емоційним інтелектом.

Методика стандартизована Ю.Л. Ханіним на студентах, спортсменах, музикантах, танцівниках – більше 500 випробуваних. Валідність корелює з 16-PF і EPQ. Високий рівень внутрішньої погодженості, ретестова надійність (14 днів) $r=0,77$ (особистісна тривожність), $r=0,59$ (ситуативна тривожність).

Перший блок, який ми використовували у дослідженні, містить 20 тверджень про переживання ситуативної тривожності.

У основі шкали – суб'єктивна оцінка людиною своїх переживань, відчуттів, дій. Найбільші діагностичні можливості шкали виявляються при обстеженні дорослих, починаючи з 17 років. Стимульний матеріал, устаткування містить бланки «Шкали самооцінки». Шкала містить дві підшкали. Перша називається підшкалою актуальної (АТ) або реактивної тривоги (РТ), містить 20 тверджень (1-20) для виявлення стану тривоги. Друга одержала назву підшкали особистісної тривожності (ЛТ), містить також 20 тверджень (21-40) для визначення тривожності як властивості особистості. Пропонується чотири варіанти відповідей з балами: для ситуативної тривожності - «НІ, ЦЕ НЕ ТАК» (1 бал), «МАБУТЬ, ТАК» (2 бали), «ВІРНО, ТАК» (3 бали), «ЦІЛКОМ ВІРНО» (4 бали) та для особистісної тривожності - «НІКОЛИ» (1 бал), «МАЙЖЕ НІКОЛИ» (2 бали), «ЧАСТО» (3 бали), «МАЙЖЕ ЗАВЖДИ» (4 бали) (Див. Додаток А).

Для вивчення рівня та структури емоційного інтелекту жінок у період планування вагітності ми використовували адаптацію українською мовою однієї з широко використовуваних психологами зарубіжних психодіагностичних методик визначення рівня і структури емоційного інтелекту – «МЕІ» (розробник М. Манойлова) (Див. Додаток Б).

Методика діагностики емоційного інтелекту МЕІ розроблена М. Манойловою у 2004–2005 роках [10]. Розроблена М. Манойловою методика діагностики ЕІ є опитувальником, що складається з 40 тверджень. Обстежуваному пропонується оцінити міру своєї згоди з кожним твердженням за 5-бальною шкалою. Опитувальник містить 4 субшкали і 3 інтегральні індекси: загального рівня ЕІ, вираженості внутрішньо-особистісного та міжособистісного його аспектів.

Загалом опитувальник М. Манойлової базується на змішаній моделі емоційного інтелекту, яка розглядає його як комплекс некогнітивних здібностей та навичок. Для стандартизації МЕІ автор методики провела дослідження на репрезентативній вибірці з 719 респондентів, чоловіків і жінок віком від 17 до 65 років, які працюють у різних професійних сферах. Вибірку

стандартизації було розділено на підгрупи за статтю, віком, професійною діяльністю та стажем роботи для виявлення статевих, вікових і професійних відмінностей у характеристиках емоційного інтелекту.

Для визначення нормативних значень і перетворення сирих балів у стандартні найбільш значущими виявилися відмінності за гендерними ознаками. Автор методики отримала стенові показники, які дозволяють встановити рівень вираженості кожної властивості емоційного інтелекту: 1–2 стени – дуже низький (нижче 70 балів за шкалою IQ), 3–4 стени – низький (71–89 балів IQ), 5–6 стени – середній (90–110 балів IQ), 7–8 стени – високий (111–120 балів IQ), 9–10 стени – дуже високий (вище 120 балів за шкалою IQ) [10].

Перевірка за допомогою t-критерію Стюдента не виявила значущих відмінностей між розподілом тестових показників для обох версій опитувальника (українськомовної та російськомовної). Також не виявлено значущих відмінностей за допомогою критерію Пірсона χ^2 . Таким чином, українськомовну і російськомовну версії опитувальника можна вважати практично ідентичними. Для перевірки внутрішньої узгодженості завдань опитувальника було розраховано коефіцієнт α -Кронбаха (Табл. 1).

Усі отримані показники відповідають вимогам до психодіагностичного інструментарію.

Таблиця 2.1

Коефіцієнти α -Кронбаха для опитувальника MEI (по дослідженням М. Манойлової):

Шкали	1	2	3	4
α	0,69	0,74	0,62	0,63

Таким чином, результати свідчать про задовільну надійність і внутрішню узгодженість українськомовної версії опитувальника MEI.

З метою експериментального дослідження психодіагностичних можливостей методики MEI та її україномовної адаптації було використано

результати опитування працівників Національної поліції України у 2018 році. Для тестування відібрали працівників, яких поважають у колективі та які мають високі морально-ділові якості. Тестування проводилося у 23 областях країни, всього було обстежено 390 респондентів.

Ретестова надійність визначається через коефіцієнт кореляції між двома послідовними тестуваннями з інтервалом 2–3 тижні, і становить: для шкали 1 – 0,70; шкали 2 – 0,84; шкали 3 – 0,67; шкали 4 – 0,80 ($N = 440$; $p = 0,01$). Ці показники відповідають існуючим психометричним вимогам.

Коефіцієнти кореляції, отримані при тестуванні з двотижневим інтервалом, склали: для шкали 1 – 0,73; шкали 2 – 0,80; шкали 3 – 0,71; шкали 4 – 0,77 ($N = 390$; $p = 0,01$). Таким чином, надійність паралельних форм є цілком задовільною.

Для дослідження конструктивної валідності адаптованого MEI було проведено порівняння даних, отриманих за допомогою цього опитувальника, з результатами інших методик діагностики емоційного інтелекту. Виявлено кореляції підсумкових результатів MEI з інтегральними індексами емоційного інтелекту за відомими методиками оцінки MSCEIT (Дж. Мейер, П. Селовей) і М. Холла ($r = 0,57$; $p = 0,05$ і $r = 0,61$; $p = 0,01$ відповідно). Також виявлено кореляції шкал MEI з шкалами відомого опитувальника емоційного інтелекту ЕмІн (Д. Люсін) (Табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Кореляції шкал опитувальника MEI та ЕмІн

Шкали- MEI	Шкали ЕмІн									
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	0,43**	0,26*	0,38**	0,22	0,21	0,17	0,33*	0,25*	0,32*	0,40*
2	0,10	0,06	0,16	0,31*	0,23	0,21	0,12	0,34*	0,39**	0,39**
3	0,38**	0,32*	0,24	0,54**	0,38**	0,07	0,25*	0,20	0,32*	0,38**
4	0,32*	0,23	0,34*	0,25*	0,10	0,40**	0,21	0,35*	0,14	0,33*

Примітка: * $p=0,05$; ** $p=0,01$; $N=280$.

Шкали ЕМІ: 1 – розуміння власних емоцій, 2 – управління власними емоціями, 3 – розуміння чужих емоцій, 4 – управління чужими емоціями, 5 – контроль експресії, 6 – міжособистісний компонент, 7 – внутрішньо-особистісний компонент, 8 – розуміння емоцій, 9 – управління емоціями, 10 – загальний показник ЕІ.

Шкали МЕІ: 1 – усвідомлення своїх емоцій і почуттів, 2 – управління своїми емоціями та почуттями, 3 – усвідомлення емоцій і почуттів інших, 4 – управління емоціями та почуттями інших.

За інструкцією необхідно прочитати уважно наведені твердження й оцінити їх за п'ятибальною шкалою. Кожному твердженню приписуйте бал, який найбільше підходить особисто Вам за наступною шкалою: 5 – «ЗАВЖДИ», 4 – «НАЙЧАСТІШЕ», 3 – «ІНОДІ», 2 – «РІДКО», 1 – «НІКОЛИ».

Таблиця 2.3

Ключ до опитувальника

Шкали і запитання	завжди	найчастіше	іноді	рідко	ніколи
1. «Прямі» 1, 9, 17, 25, 33	5	4	3	2	1
«Зворотні» 2, 10, 18, 26, 34	5	4	3	2	1
2. «Прямі» 3, 11, 19, 27, 35	5	4	3	2	1
«Зворотні» 4, 12, 20, 28, 36	5	4	3	2	1
3. «Прямі» 5, 13, 21, 29, 37	5	4	3	2	1
«Зворотні» 6, 14, 22, 30, 38	5	4	3	2	1
4. «Прямі» 7, 15, 23, 31, 39	5	4	3	2	1
«Зворотні» 8, 16, 24, 32, 40	5	4	3	2	1

Примітка: шкала 1. усвідомлення своїх емоцій і почуттів, шкала 2. управління своїми емоціями та почуттями, шкала 3. усвідомлення емоцій і почуттів інших, шкала 4. управління емоціями та почуттями інших.

Обробка результатів відповідно до ключів, розраховується сума балів за «прямими» і «зворотними» запитаннями. Потім для кожної шкали обчислюється індекс за формулою: $A - B$, де A – сума балів за «прямими» запитаннями, а B – за «зворотними». Іншими словами, з суми балів за

«прямими» запитаннями віднімається сума балів за «зворотними».

Інтегральні індекси: 1) внутрішньо-особистісний аспект емоційного інтелекту (здатність усвідомлювати і приймати свої почуття, самоконтроль): сума балів за 1 і 2 шкалами; 2) міжособистісний аспект емоційного інтелекту (здатність розпізнавати, розуміти та змінювати емоційні стани інших людей): сума балів за 3 і 4 шкалами. Інтегральний показник EI: сума балів за усіма шкалами опитувальника. Діапазон балів за кожною шкалою: мінімум – мінус 20 балів, максимум – плюс 20 балів.

Для визначення стану самотності ми використовували методику «Тест самотності Д.Рассела и М.Фергюссона».

Дослідження рівня суб'єктивного відчуття самотності показує, що стан самотності може бути пов'язаний з тривожністю, соціальною ізоляцією, депресією та нудьгою. Важливо розрізняти самотність як стан вимушеної ізоляції від самотності як свідомого прагнення і потреби в ній.

Опитувальник рівня суб'єктивного відчуття самотності Д. Рассела і М. Фергюссона містить двадцять тверджень, які досліджуваний оцінює за частотою їх появи у своєму житті, що складає єдину шкалу. На основі набраних балів визначається високий, середній або низький рівень суб'єктивного відчуття самотності.

Послідовно необхідно прочитати кожне з тверджень і оцінити з точки зору частоти їх прояву у житті досліджуваного за допомогою відповідей «ЧАСТО», «ІНОДІ», «РІДКО», «НІКОЛИ». Той варіант, що обрав досліджуваний, необхідно позначити знаком «+».

Підраховується кількість кожного із варіантів відповідей. Сума відповідей «Часто» множиться на 3 (три), «Іноді» - на 2 (два), «рідко» - на 1 (один), і «ніколи» - на 0 (нуль). Отримані результати додаються. Максимально можливий показник самотності - 60 (шістдесят) балів. Високий ступінь самотності показує сума від 40 до 60 балів, від 20 до 40 балів - середній рівень самотності, від 0 до 20 балів - низький рівень самотності.

В оригіналі опитувальника відсутня шкала достовірності відповідей, що

суттєво впливає на достовірність отриманих відповідей респондентів. Для вирішення цієї проблеми в методику було введено сім питань, спрямованих на нівелювання цього недоліку, що дозволило виключити опитувальники з недостовірними відповідями з загального аналізу результатів дослідження.

Ще одним суттєвим недоліком методики є рівень очевидної валідності. Він вимірювався шляхом опитування досліджуваних, яким наприкінці бланку ставили запитання про тему, на яку, на їхню думку, спрямована методика. Дев'яносто відсотків респондентів правильно вказали спрямованість методики, що свідчить про майже нульовий рівень очевидної валідності, тобто вона майже відсутня. Це негативно впливає на достовірність відповідей респондентів, і цей недолік не був усунутий.

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ

Представлено основні аспекти емпіричного дослідження, спрямованого на вивчення психологічних особливостей і емоційного інтелекту жінок у період планування вагітності.

Перший етап включав теоретичний огляд літературних джерел, визначення актуальних питань та формулювання завдань для реалізації дослідження. На другому етапі відбиралися учасники, зацікавлені в участі в опитуванні. Здійснювали підбір психодіагностичних методик для збору інформації та аналізу психологічних особливостей і емоційного інтелекту жінок у період вагітності, а також аналізу цих даних у кількісному та якісному вимірах. Дослідження проводилося онлайн. Ми аналізували відповіді учасників. Завершальна частина другого етапу передбачала обробку та аналіз зібраних даних із використанням методів статистичної обробки, що дозволило сформулювати висновки щодо психологічних характеристик та поведінкових реакцій дорослих у стані самотності.

Для реалізації дослідження були обрані такі психодіагностичні методики: «Шкала реактивної і особистісної тривожності Спілбергера-Ханіна»; Методика визначення рівня і структури емоційного інтелекту –

«MEI» (розробник М. Манойлова); «Тест-опитувальник самотності Д.Рассела и М.Фергюссона».

Метод математичної обробки реалізовано за допомогою програми IBM SPSS Statistics 26.0, та таких критеріїв, як коефіцієнт рангової кореляції r – Спірмена для визначення міри статистичної залежності між двома змінними.

РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ВАГІТНИХ ЖІНОК

3.1 Емоційний інтелект жінок у період вагітності

На початку нашого дослідження ми з'ясували процентне відношення кількості досліджуваних вагітних жінок, які проживають в Україні та закордоном. В дослідженні прийняло участь 50 жінок, із них 72% знаходиться на території України та 28% за кордоном (Таблиця 3.1).

Таблиця 3.1

Територіальне місцезнаходження в вибірці				
Місцезнаходження	Частота	Відсотки	Валідний відсоток	Накопичений відсоток
В Україні	36	72,0	72,0	72,0
Закордоном	14	28,0	28,0	100,0
Всього	50	100,0	100,0	

Для детального опису різниці приведемо нижче діаграму (Рис. 3.1).

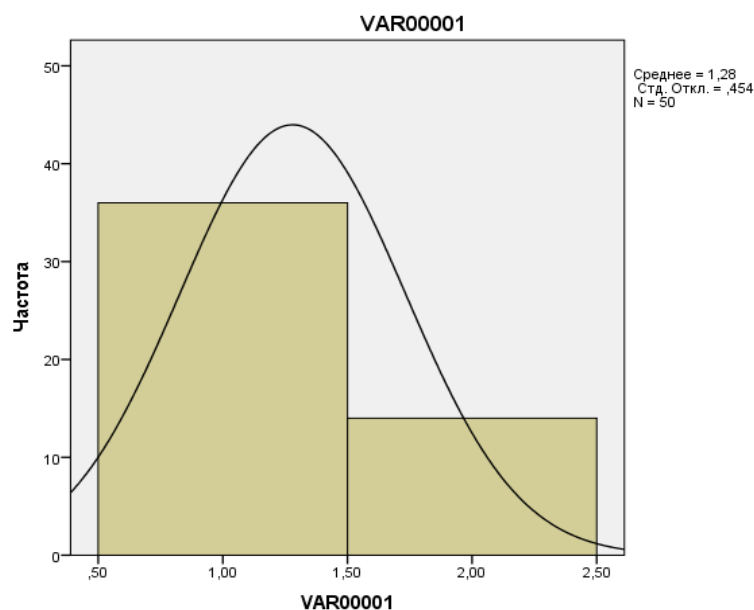

Рис. 3.1. Кількість досліджуваних вагітних жінок

**Примітка: VAR00001 – показник територіального місцезнаходження в вибірці.*

Далі ми визначили вік досліджуваних вагітних жінок та виявили різницю у 16% респондентів у віці 17-25 років, 78% у віці 26-40 та 6% у віці 40-49 років (Таблиця 3.2).

Таблиця 3.2

Вікові характеристики в вибірці

Вік	Частота	Відсотки	Валідний відсоток	Накопичений відсоток
17-25	8	16,0	16,0	16,0
26-40	39	78,0	78,0	94,0
40-49	3	6,0	6,0	100,0
Всього	50	100,0	100,0	

Також нижче ми надамо більш детальну діаграму з показниками, які ми отримали (Рис. 3.2).

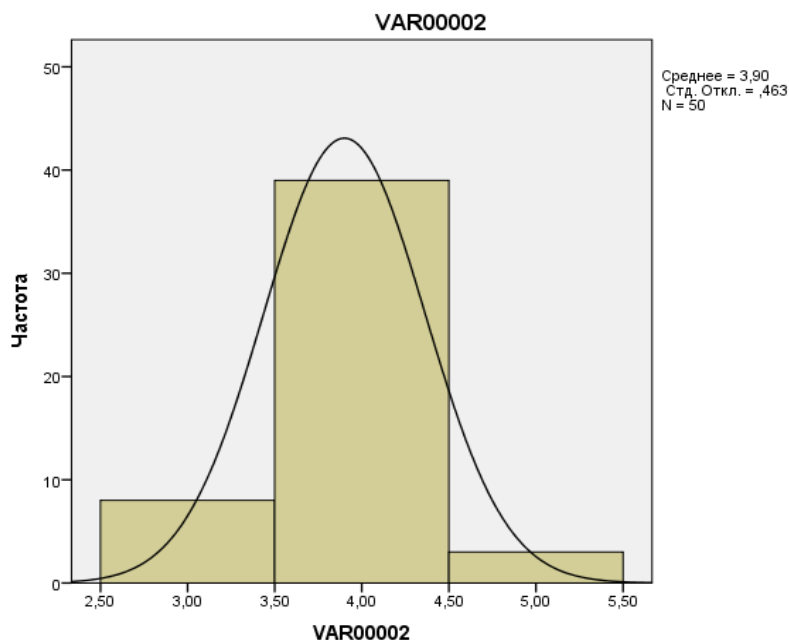

Рис. 3.2 Вік досліджуваних вагітних жінок

**Примітка: VAR00002 – вікові характеристики в вибірці.*

В нашому дослідженні вікових характеристик вагітних жінок ми маємо майже нормальний розподіл – це найважливіший розподіл імовірностей. Нормальний розподіл з математичним сподіванням μ та стандартним відхиленням σ описується функцією:

$$f(x) = \frac{1}{\sigma \sqrt{2\pi}} e^{-\frac{(x - \mu)^2}{2\sigma^2}}$$

В ході дослідження встановлено різницю в соціальному статусі, якому знаходиться вагітна жінка. Відсоток вагітних жінок, які одружені сягає 82%, вагітні жінки в цивільному шлюбі 8% та не одружені 16% (Таблиця 3.3).

Таблиця 3.3

Характеристики сімейного стану в вибірці

Сімейний стан	Частота	Відсотки	Валідний відсоток	Накопичений відсоток
Одружена	41	82,0	82,0	82,0
Не одружена	1	2,0	2,0	84,0
Цивільний шлюб	8	16,0	16,0	100,0
Всього	50	100,0	100,0	

Більш наочно можемо ознайомитися з діаграмою показників кількості досліджуваних вагітних жінок за сімейним станом (Рис. 3.3).

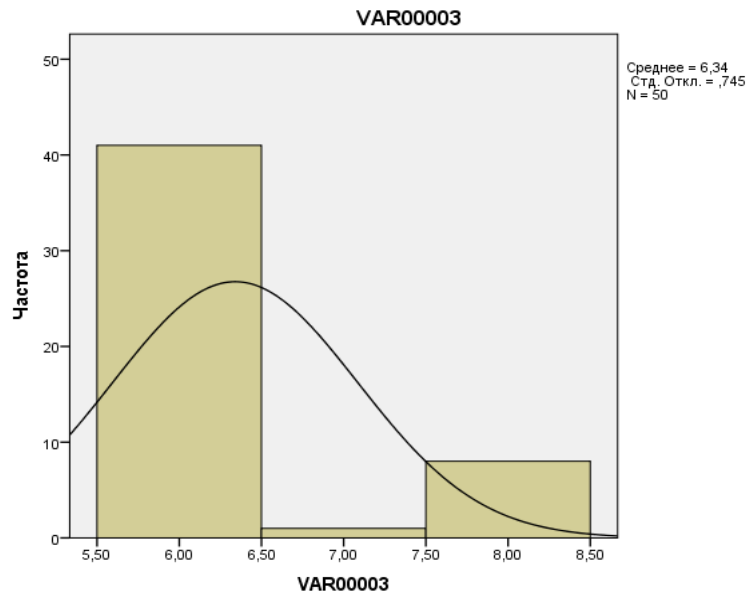

Рис. 3.3 Кількість досліджуваних вагітних жінок за соціальним статусом

**Примітка: VAR00003 – показник кількості досліджуваних вагітних жінок за соціальним статусом.*

Також було дуже важливо оцінити це була перша вагітність чи ні. Для більшості респонденток, а саме 62% це була перша вагітність. Для іншої частини опитуваних це значення складало 38% (Таблиця 3.4).

Таблиця 3.4

Показник кількості вагітностей				
Кількість вагітностей	Частота	Відсотки	Валідний відсоток	Накопичений відсоток
Перша вагітність	31	62,0	62,0	62,0
Одна і більше	19	38,0	38,0	100,0
Всього	50	100,0	100,0	

Нижче ми представили діаграму показників кількості вагітних жінок за кількістю вагітностей (Рис. 3.4).

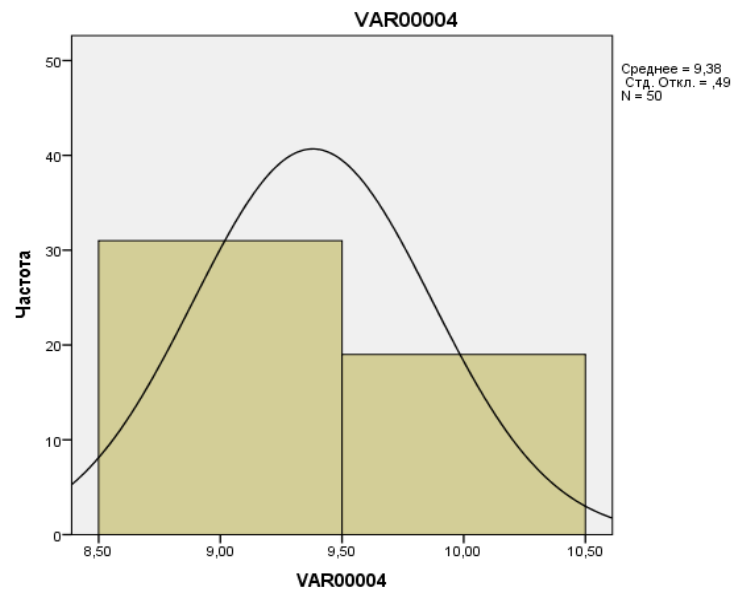

Рис. 3.4 Кількість вагітностей

**Примітка: VAR00004 – показник кількості вагітностей.*

Необхідною частиною в нашому дослідженні було відсоткове значення показників між запланованою вагітністю та неочікуваною. Наприклад, в нашому випадку ми з'ясували, що для 88% опитуваних вагітність була очікувана. Але для меншості у кількості 12% - ні (Таблиця 3.5).

Таблиця 3.5

Показник кількості запланованих вагітностей

Кількість запланованих вагітностей	Частота	Відсотки	Валідний відсоток	Накопичений відсоток
Запланована вагітність	44	88,0	88,0	88,0
Незапланована вагітність	6	12,0	12,0	100,0
Всього	50	100,0	100,0	

Більш інформативно можна побачити на діаграмі, яку ми додали нижче (Рис. 3.5).

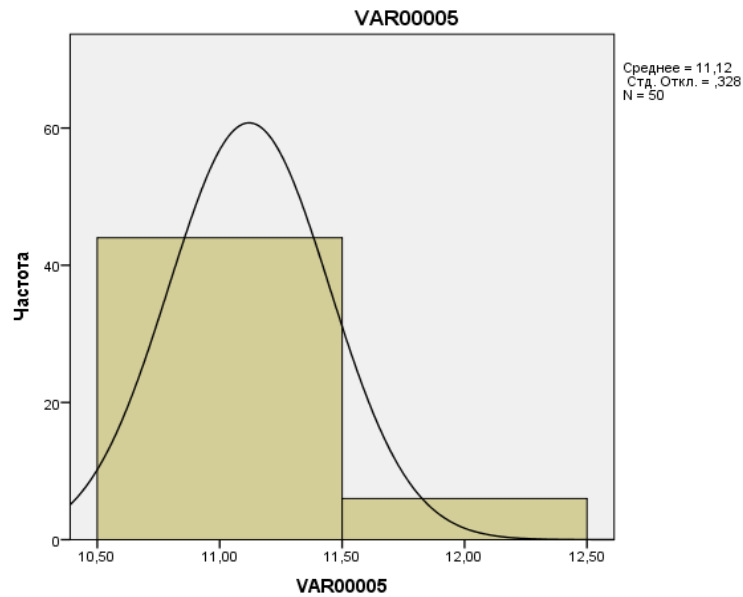

Рис. 3.5. Кількість запланованих вагітностей

**Примітка: VAR00005 – показник кількості вагітностей.*

Для реалізації цілей нашого емпіричного дослідження ми проаналізували загальну вибірку за допомогою «Шкали реактивної і особистісної тривожності Спілбергера-Ханіна».

При тлумаченні отриманих результатів необхідно брати до уваги різницю між психологічним змістом актуальної тривоги та особистісної тривожності. Актуальна (реактивна) тривога проявляється через тимчасове відчуття напруженості, занепокоєння, стурбованості та скутості. Ці емоційні стани супроводжуються певними фізіологічними реакціями, такими як підвищення частоти серцебиття, прискорене дихання, збільшення в'язкості слини та посилене потовиділення. Виникнення тривоги свідчить про високу значущість конкретної ситуації або її окремих елементів для людини. Це реакція на реальні труднощі, з якими вона стикається в даний момент. Крім того, людина може сприймати те, що відбувається, як загрозу для свого "Я" або фізичного існування. Актуальна тривога – це емоційна відповідь на поточні події, що відбуваються навколо, і є динамічною характеристикою емоційних переживань. Зі зміною значущості ситуації для людини може змінюватися і рівень її актуальної тривоги.

Формула розрахунку виглядає наступним чином:

$$AT (PT) = A - B + 50,$$

де $AT (PT)$ – актуальна тривога, A – сума балів за прямими твердженнями, B – сума балів за зворотними твердженнями.

Середнє значення групової актуальної тривоги становить $35,3 \pm 8,7$ балів. Рівні актуальної тривоги (у балах): 0–30 – *низький*; 31–45 – *середній*; 46 і більше – *високий*.

В таблиці 3.6 бачимо, що в процесі дослідження вибірка розділилася на декілька рівнів актуальної тривоги (у відсотках): високий рівень встановлений у 6 % опитуваних жінок, 58% - середній та 36% - низький (Таблиця 3.6).

Таблиця 3.6

Рівень ситуативної тривожності у жінок, що вагітні

Рівень ситуативної тривожності	Частота	Відсотки	Валідний відсоток	Накопичений відсоток
Високий	3	6,0	6,0	6,0
Середній	29	58,0	58,0	64,0
Низький	18	36,0	36,0	100,0
Всього	50	100,0	100,0	

Для детального опису різниці у прояві даного критерію ми звернемося до діаграми показників кількості досліджуваних вагітних жінок за рівнем ситуативної тривожності.

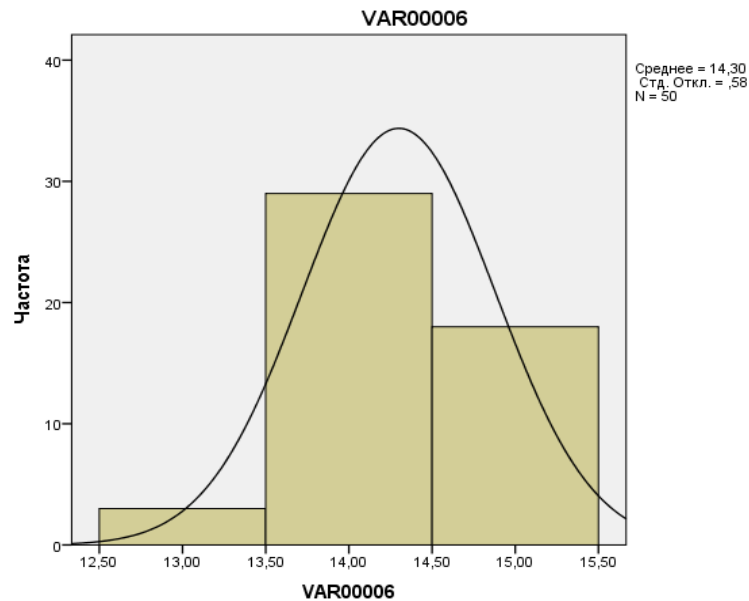

Рис. 3.5. Частота показників кількості досліджуваних вагітних жінок за рівнем ситуативної тривожності

**Примітка: VAR00006 – показник кількості досліджуваних вагітних жінок за рівнем ситуативної тривожності.*

Низький рівень актуальної тривоги, що встановлений у 6% вагітних жінок свідчить про те, що потреби жінки в даний момент недостатньо актуалізовані через низьку значущість подій, які відбуваються навколо. Ситуація сприймається як об'єктивно неконфліктна або легко переборна. Жінка не відчуває загрози ні для свого престижу, ні для самооцінки, ні для фізичного існування. Вона впевнена в собі та своїх починаннях, де мотив досягнення успіху переважає над страхом невдачі. Внутрішнє розслаблення дозволяє виконувати складну й кропітку роботу, яка вимагає тривалої концентрації уваги. Жінка схильна до спілкування, не боїться вступати в контакт, здатна активно відстоювати свою позицію, незважаючи на тиск з боку групи. Вона відкрита до критики та здатна брати на себе відповідальність за важливі рішення. Низький рівень тривоги також можливий у тих, хто має досвід подібних ситуацій в минулому.

При середньому рівні актуальної тривоги 58% вагітних жінок можуть надавати значення окремим аспектам ситуації, але при цьому зберігати

здатність контролювати свої емоції. Вони намагаються оцінювати події об'єктивно, хоча іноді це вимагає часу через недостатню впевненість у собі та результатах. Це може призводити до короткочасного емоційного дискомфорту і зниження працездатності. Однак, після усунення напруженої ситуації або активного використання механізмів самоконтролю, емоційна рівновага швидко відновлюється.

Високий рівень актуальної тривоги, що встановлений у 36% вагітних жінок вказує на те, що ситуація має надзвичайну важливість для жінки. Вона зачіпає актуальні потреби і є значущою для особистості. Жінка може сприймати її як загрозу для свого фізичного існування, престижу, авторитету в групі або самооцінки, що викликає напруження, занепокоєння та м'язову скутість. У такому стані людина зосереджена на ситуації або на своєму ставленні до неї, вважаючи перешкоди на шляху до мети непереборними та небезпечними. Це може призводити до незадоволення собою та іншими, а також до замкнутості. Зниження актуальної тривоги можливе при реальному усуненні перешкод або зміні ставлення до них.

При інтерпретації результатів, отриманих за шкалою особистісної тривожності, важливо враховувати, як формуються і проявляються особистісні риси, а також їхню роль в процесі адаптації. Тривожність є відносно стабільною характеристикою особистості, яка визначає схильність сприймати багато ситуацій як загрозливі і зазвичай реагувати на них занепокоєнням і тривогою.

Для визначення рівня особистісної тривожності обчислюється сума балів за прямими твердженнями та сума балів за зворотними твердженнями. Від суми балів за прямими твердженнями віднімається сума балів за зворотними, а до отриманої різниці додається 35.

Це завжди дає позитивний результат. Формула має такий вигляд:

$$ЛТ = З - Д + 35,$$

де $ЛТ$ – особистісна тривожність, $З$ – сума балів за прямими твердженнями, $Д$ – сума балів за зворотними твердженнями.

На основі нашого дослідження особистісної тривожності у вагітних жінок було виявлено середній рівень, який склав 98% та низький рівень у розмірі 2%.

Таблиця 3.7

Рівень особистісної тривожності у жінок, що вагітні

Рівень особистісної тривожності	Частота	Відсотки	Валідний відсоток	Накопичений відсоток
Середній	49	98,0	98,0	98,0
Низький	1	2,0	2,0	100,0
Всього	50	100,0	100,0	

Вагітна жінка з низьким рівнем особистісної тривожності здатна адекватно оцінювати більшість труднощів відповідно до їх об'єктивної емоційної насиченості. Реально загрозливими для неї є лише ситуації, що становлять справжню небезпеку для життя. Її поведінка і взаємини з оточуючими регулюються впевненістю у власному успіху і здатністю розв'язувати конфлікти. У конфліктних ситуаціях вона схильна звинувачувати інших, але критичні зауваження сприймає спокійно. Похвала і схвалення визнаються як заслужені, а мотив досягнення успіху допомагає бачити перешкоди переборними. Для досягнення мети вона може залучати як власні сили, так і допомогу оточуючих.

Вагітна жінка з середнім рівнем особистісної тривожності почувається комфортно і зберігає емоційну рівновагу та працездатність у ситуаціях, до яких вона вже адаптувалася і в яких знає, як діяти та які межі її відповідальності. Однак у разі ускладнення ситуації або появи додаткових труднощів може виникнути тривога, занепокоєння та емоційний дискомфорт. Емоційна рівновага відновлюється після того, як людина досягає достатнього рівня адаптованості до нових умов.

Далі ми досліджували емоційний інтелект вагітних жінок за допомогою методики визначення рівня і структури емоційного інтелекту – «МЕІ» (розробник М. Манойлова).

Для змінних внутрішньо-особистісного аспекту EL, міжособистісного аспекту EL та інтегрального показника було розраховано рівні за допомогою середнього та стандартного відхилення для виявлення низького, середнього та високого рівня (Див.Додаток В).

У Таблиці 3.8 наведено статистичні показники внутрішньо-особистісного аспекту EL за методикою МЕІ отримані на вибірці вагітних жінок. Ми бачимо, що високий рівень внутрішньо-особистісного аспекту EL (здатність до усвідомлення і прийняття своїх почуттів, самоконтроль): сума балів за 1 і 2 шкалами у вагітних жінок становить 8%, середній 82% та низький 10%.

Таблиця 3.8

Результат діагностики рівня внутрішньо-особистісного аспекту EL

Рівень внутрішньо-особистісного аспекту EL	Частота	Відсотки	Валідний відсоток	Накопичений відсоток
Високий	4	8,0	8,0	8,0
Середній	41	82,0	82,0	90,0
низький	5	10,0	10,0	100,0
Всього	50	100,0	100,0	

За цим результатом ми спостерігаємо нормальний розподіл.

$$f(x) = \frac{1}{\sigma\sqrt{2\pi}} e^{-\frac{(x-\mu)^2}{2\sigma^2}}$$

Для детального опису різниці у прояві даного критерію ми звернемося до діаграми показників кількості досліджуваних вагітних жінок за рівнем внутрішньо-особистісного аспекту EL.

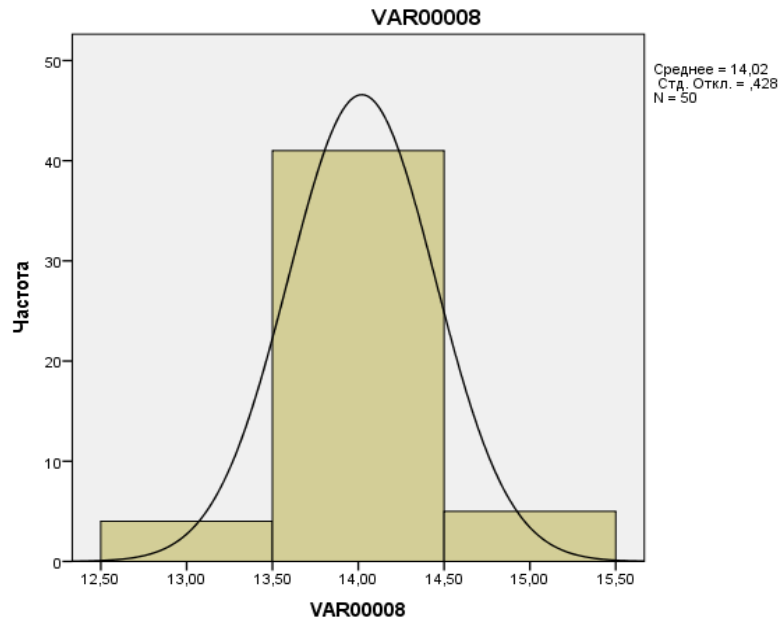

Рис. 3.8. Частота показників досліджуваних вагітних жінок за рівнем внутрішньо-особистісного аспекту EL

**Примітка: VAR00008 – показник кількості досліджуваних вагітних жінок за рівнем внутрішньо-особистісного аспекту EL.*

Далі у Таблиці 3.9 ми можемо побачити статистичні показники міжособистісного аспекту EL за методикою MEI отримані на вибірці вагітних жінок. Помітно, що високий рівень міжособистісного аспекту EL (здатність до розпізнавання, розуміння та зміни емоційних станів інших людей): сума балів за 3 і 4 шкалами у вагітних жінок становить 14%, середній 64% та низький 22%.

Рівень міжособистісного аспекту EL	Частота	Відсотки	Валідний відсоток	Накопичений відсоток
Високий	7	14,0	14,0	14,0
Середній	32	64,0	64,0	78,0
Низький	11	22,0	22,0	100,0
Всього	50	100,0	100,0	

VAR00009

Частота

Среднее = 14,08
Стд. Откл. = ,601
N = 50

VAR00009

**Примітка: VAR00009 – показник кількості досліджуваних вагітних жінок за рівнем міжособистісного аспекту EL.*

Виходячи з наших розрахунків, інтегральний індекс у 14% вагітних жінок становить високий рівень, у 68% - середній та низький у 18%.

Таблиця 3.10

Результат діагностики рівня інтегрального показника

Рівень інтегрального показника	Частота	Відсотки	Валідний відсоток	Накопичений відсоток
Високий	7	14,0	14,0	14,0
Середній	34	68,0	68,0	82,0
низький	9	18,0	18,0	100,0
Всього	50	100,0	100,0	

Щоб детально проаналізувати відмінності у прояві цього критерію, ми розглянемо діаграму, яка ілюструє кількість вагітних жінок, що досліджуються, за рівнем інтегрального показника.

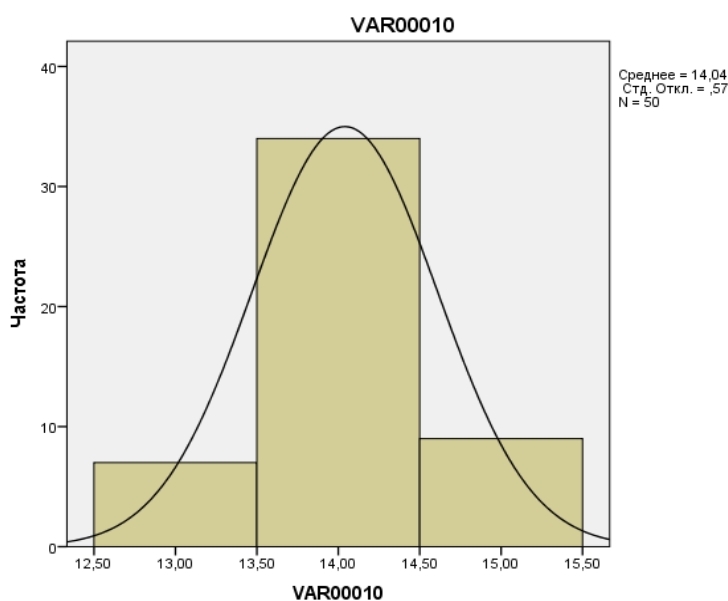

Рис. 3.10. Частота показників досліджуваних вагітних жінок за рівнем інтегрального показника

**Примітка: VAR00010 – показник кількості досліджуваних вагітних жінок за рівнем інтегрального показника.*

За результатами нашого дослідження рівня самотності у вагітних жінок, середній рівень склав 98%, а низький рівень – 2%.

Таблиця 3.11**Результат діагностики рівня самотності**

Рівень самотності	Частота	Відсотки	Валідний відсоток	Накопичений відсоток
Середній	1	2,0	2,0	2,0
Низький	49	98,0	98,0	100,0
Всього	50	100,0	100,0	

3.2 Взаємозв'язок індивідуально- та соціально-психологічних чинників, що впливають на емоційний інтелект жінок у період вагітності

У нашому дослідженні було вивчено кілька змінних, виміряних у кількісній шкалі. Після цього ми провели кореляційний аналіз, результати якого відобразилися в кореляційній матриці. Як відомо, кореляційна матриця – це квадратна таблиця, в якій на перетині рядка і стовпця знаходиться коефіцієнт кореляції між відповідними параметрами. Коефіцієнт кореляції є зручним, оскільки це стандартизована міра взаємозв'язку, яка не залежить ні від одиниць виміру, ні від діапазону зміни змінних (Див.Додаток Г).

Результати кореляційного аналізу в групі жінок, які знаходяться в Україні або за кордоном.

Змінна “Територіальне місцезнаходження” має тенденцію пов’язану зі змінною “Міжособистісний аспект EL” ($p < 0,05$) та зі змінною “Очікуваності вагітності” ($p < 0,05$) та позитивно пов’язана зі змінною “Кількості вагітностей” ($p < 0,01$) і навпаки;

Кореляційні зв’язки вказують на зв’язок між місцем проживання вагітних жінок та їхніми міжособистісними взаєминами або емоційним станом, пов’язаним з соціальною взаємодією та очікуваністю вагітності, а також з кількістю вагітностей. Це свідчить про те, що регіональні фактори мають значний вплив на соціальні та репродуктивні аспекти життя жінок.

Результати кореляційного аналізу в групі жінок за різними віковими категоріями.

Змінна “Вікові характеристики” пов’язана позитивно зі змінними: “Кількість вагітностей” ($p < 0,05$) і навпаки;

Кореляційні зв’язки показують, що вік жінок позитивно пов’язаний з кількістю вагітностей, що свідчить про те, що з віком жінки мають більше вагітностей. Це може відображати загальну тенденцію накопичення репродуктивного досвіду з часом.

Результати кореляційного аналізу в групі жінок за різним сімейним станом.

Змінна “Сімейний стан” позитивно пов’язаний зі змінною “Рівень (схильність до) самотності” ($p < 0,05$) і навпаки;

Кореляційні зв’язки показують, що сімейний стан жінок позитивно пов’язаний з рівнем або схильністю до самотності, що означає, що жінки з певним сімейним станом можуть відчувати більшу схильність до самотності. Це може свідчити про те, що певні аспекти сімейного життя впливають на почуття самотності.

Результати кореляційного аналізу в групі жінок за кількістю вагітностей.

Змінна “Кількість вагітностей ” позитивно пов’язаний зі змінною “Територіальне місцезнаходження” ($p < 0,01$) та змінною “Вікові характеристики” ($p < 0,01$) і навпаки;

Кореляційні зв’язки показують, що кількість вагітностей у жінок позитивно пов’язана з їхнім територіальним місцезнаходженням та віковими

характеристиками. Це означає, що жінки з певних регіонів і старшого віку мають більше вагітностей.

Результати кореляційного аналізу в групі жінок за очікуваністю вагітності.

Змінна “Очікуваності вагітності” пов’язана позитивно зі змінними: “Територіальне місцезнаходження” ($p < 0,05$), “Інтегральний показник” ($p < 0,05$) та “Рівень (схильність до) самотності” ($p < 0,05$) і навпаки;

Кореляційні зв’язки показують, що очікуваність вагітності у жінок позитивно пов’язана з їхнім територіальним місцезнаходженням, інтегральним показником та рівнем схильності до самотності. Це свідчить про те, що місце проживання, загальний стан здоров’я і відчуття самотності впливають на те, наскільки очікуваною є вагітність для жінок.

Результати кореляційного аналізу в групі жінок за внутрішньо-особистісний аспект EL.

Змінна “Внутрішньо-особистісний аспект EL” позитивно пов’язаний зі змінною “Міжособистісний аспект EL” ($p < 0,01$) та змінною “Інтегральний показник” ($p < 0,01$) і навпаки;

Кореляційні зв’язки показують, що внутрішньо-особистісний аспект EL позитивно пов’язаний із міжособистісним аспектом EL та інтегральним показником. Це означає, що жінки, які мають високий рівень внутрішньо-особистісного благополуччя, також демонструють кращі міжособистісні взаємини і загальний стан здоров’я та благополуччя.

Результати кореляційного аналізу в групі жінок за рівнем міжособистісного аспекту EL.

Змінна “Міжособистісний аспект EL” позитивно пов’язаний зі змінною “Територіальне місцезнаходження” ($p < 0,05$), “Внутрішньо-особистісний аспект EL” ($p < 0,01$) та змінною “Інтегральний показник” ($p < 0,01$) і навпаки;

Кореляційні зв’язки показують, що міжособистісний аспект EL позитивно пов’язаний із територіальним місцезнаходженням, внутрішньо-особистісним аспектом EL, та інтегральним показником. Це свідчить про те, що жінки з кращими міжособистісними взаєминами мають сприятливіші умови проживання, вищий рівень внутрішньо-особистісного благополуччя та загальний добробут.

Результати кореляційного аналізу в групі жінок за рівнем інтегрального показника.

Змінна “Інтегральний показник” позитивно пов’язаний зі змінною “Очікуваності вагітності” ($p < 0,05$), “Внутрішньо-особистісний аспект EL” ($p < 0,01$) та змінною “Міжособистісний аспект EL” ($p < 0,01$) і навпаки;

Кореляційні зв’язки показують, що інтегральний показник позитивно пов’язаний з очікуваністю вагітності, внутрішньо-особистісним аспектом EL та міжособистісним аспектом EL. Це означає, що жінки з вищим загальним рівнем добробуту мають більш очікувані вагітності, кращий внутрішній стан та кращі міжособистісні стосунки.

Результати кореляційного аналізу в групі жінок за рівнем (схильністю до) самотності.

Змінна “Рівень (схильність до) самотності” позитивно пов’язаний зі змінною “Очікуваності вагітності” ($p < 0,01$), “Сімейний стан” ($p < 0,05$) та змінною “Ситуативна тривожність” ($p < 0,05$) і навпаки;

Кореляційні зв’язки показують, що рівень (схильність до) самотності позитивно пов’язаний з очікуваністю вагітності, сімейним станом та

ситуативною тривожністю. Це вказує на те, що жінки, які більше схильні до самотності, мають більше очікуваних вагітностей, певний сімейний стан та вищий рівень ситуативної тривожності.

3.3 Вивчення динаміки емоційного інтелекту, емоційного стану жінок та ставлення до побутових умов у період вагітності

Експлораторний факторний аналіз виявив два фактори, які забезпечують опис матриці кореляційних зв'язків. Перший фактор пояснює 24,57% загальної дисперсії, а другий охоплює 21,74%.

Таблиця 3.12

Результат факторного аналізу досліджуваних вагітних жінок

Змінні	Фактор 1	Фактор 2
Територіальне місцезнаходження	0,182	0,617
Вік	-0,22	0,5
Статус	0,08	0,403
Кількість вагітностей	-0,056	0,603
Ваша вагітність очікувана?	0,35	0,552
Ситуативна тривожність	-0,177	-0,242
Особистісна тривожність	-0,005	-0,211
Внутрішньо-особистісний аспект EL	0,778	0,086
Міжособистісний аспект EL	0,839	-0,045
Інтегральний показник	0,91	0,136
Рівень (схильність до) самотності	-0,101	-0,661

Застосовуючи метод головних компонент із обертанням Варимакс і нормалізацією за Кайзером, ми ідентифікували два фактори, які відображають складові ресурси емоційного інтелекту вагітної жінки.

1 фактор «Емоційний інтелект» (Інтегральний показник (,910), Міжособистісний аспект EL (,839), Внутрішньо-особистісний аспект EL (,778);

2 фактор «Самотність» (Рівень (схильність до) самотності (-,661), Територіальне місцезнаходження (,617), Кількість вагітностей (,603).

Таким чином, емоційний інтелект у вагітних жінок проявляється тоді коли в них низький рівень самотності.

ВИСНОВОК ДО ТРЕТЬОГО РОЗДІЛУ

На першому етапі було проведено збір і аналіз літературних джерел, а також конкретизацію завдань, необхідних для вивчення емоційного інтелекту жінок у період вагітності.

На другому етапі за допомогою онлайн- дослідження та методики MEI ми виявили, що високий рівень внутрішньо-особистісного аспекту EL (здатність до усвідомлення і прийняття своїх почуттів, самоконтроль): сума балів за 1 і 2 шкалами у вагітних жінок становить 8%, середній 82% та низький 10%. На основі результату діагностики рівня внутрішньо-особистісного аспекту EL було встановлено нормальний розподіл.

Далі за статистичними показниками міжособистісного аспекту EL за методикою MEI отримані на вибірці вагітних жінок було виявлено, що високий рівень міжособистісного аспекту EL (здатність до розпізнавання, розуміння та зміни емоційних станів інших людей): сума балів за 3 і 4 шкалами у вагітних жінок становить 14%, середній 64% та низький 22%. Також важливо зазначити, виходячи з наших розрахунків, інтегральний індекс у 14% вагітних жінок становить високий рівень, у 68% - середній та низький у 18%.

На третьому етапі, застосовуючи метод головних компонент із обертанням Варимакс і нормалізацією за Кайзером, ми ідентифікували два фактори, які відображають складові ресурси емоційного інтелекту вагітної жінки. Перший фактор «Емоційний інтелект» (Інтегральний показник (,910), Міжособистісний аспект EL (,839), Внутрішньо-особистісний аспект EL (,778); Другий фактор «Самотність» (Рівень (схильність до) самотності (-,661), Територіальне місцезнаходження (,617), Кількість вагітностей (,603).

Таким чином, емоційний інтелект у вагітних жінок проявляється тоді коли в них низький рівень самотності.

ВИСНОВОК

У ході роботи було проведено теоретичний аналіз основи емоційного інтелекту, виникнення, розширення поглядів на взаємозв'язок емоційного інтелекту і самовизначення майбутньої матері у різних підходах та напрямках психологічної науки. Розглянуто основні аспекти материнства як частини особистісної сфери жінки, емоційний інтелект особистості, а також взаємозв'язок емоційного інтелекту і самовизначення майбутньої матері. Емоційний інтелект (ЕІ) є однією з ключових компетенцій, що визначає здатність особистості розуміти, контролювати свої емоції та емоції інших людей. У контексті материнства, високий рівень ЕІ допомагає майбутній матері ефективно справлятися з емоційними викликами, що виникають на етапах планування вагітності та виховання дитини.

Визначено як впливають зовнішні чинники, такі як підтримка родини, соціально-психологічне оточення та життєві обставини на емоційний інтелект жінки під час вагітності. Встановлено взаємозв'язок індивідуально- та соціально-психологічних чинників, що впливають на емоційний інтелект вагітних жінок.

Дослідження підтвердило, що зовнішні чинники, такі як підтримка родини, соціально-психологічне оточення та життєві обставини, мають значний вплив на емоційний стан жінки під час вагітності. Соціальна підтримка, особливо з боку партнера та родини, є важливим фактором, що знижує рівень стресу та сприяє емоційній стабільності. Таким чином, емоційний інтелект у вагітних жінок проявляється тоді коли в них низький рівень самотності.

Робота доводить важливість розвитку емоційного інтелекту як внутрішнього ресурсу вагітної жінки для успішного подолання психологічних викликів, пов'язаних із материнством. Результати дослідження можуть бути використані для розробки програм психологічної підтримки та навчання для майбутніх матерів, що сприятиме покращенню їхнього психоемоційного благополуччя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бикова С. В. Особливості емоційного інтелекту жінок та чоловіків / С. В. Бикова // Наука і освіта. - 2015. - №10. - С.126-130.
dspace.pdpu.edu.ua/jspui/handle/123456789/6108
2. Боковець, О. І. Емоційний інтелект як ресурс психічного здоров'я. Габітус. 2022. Вип. 37. С. 68-75. Бібліогр.: 34 назви. URL (Уніфікований ідентифікатор ресурсу):
<https://ela.kpi.ua/handle/123456789/47957>
3. Бурлуцька, Т. Л. и Оніпченко, О. І. (2016) Гендерний аспект формування усвідомленого батьківства як соціально-педагогічна проблема. In: Гендерна політика очима української молоді, 30 листопада 2016 р., ХНУМГ ім. О. М. Бекетова.
4. Вірна Ж.П., Брагіна К.І. Емоційний інтелект у смисловому локусі професіоналізації особистості. Проблеми сучасної психології: збірник наукових праць ДВНЗ «Запорізький національний університет» та Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / за ред. С.Д. Максименка, Н.Ф. Шевченко, М.Г. Ткалич. Запоріжжя: ЗНУ, 2015. № 2 (8). С. 38-43.
5. Вишньовський В. В. Формування психологічної готовності жінки до материнства / В. В. Вишньовський, С. В. Куца // Збірник тез доповідей V Міжнародної науково-технічної конференції молодих учених та студентів „Актуальні задачі сучасних технологій“, 17-18 листопада 2016 року. — Т. : ТНТУ, 2016. — Том II. — С. 301–302. — (Економічні та соціальні аспекти нових технологій)
<http://elartu.tntu.edu.ua/handle/123456789/20169>.
6. Галицька М. О Особливості материнства як частини особистісної сфери жінки: дис. Спеціальність: 19.00.01 – загальна психологія, історія психології. – ОНУ. – Одеса, 2019. — 217 с.
7. Гоулман Д. Емоційний інтелект пер. з англ. С.-Л.Гумецької. Харків: Віват, 2019. 512 с, с. 257

8. Дармостук Н.В. Статеворольові чинники формування психологічної готовності до материнства. Автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.01. Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. Харків, 2011. 24 с
9. Дегтяренко Т. В. Психологічні особливості материнського ставлення у жінок, які виховують дитину з відхиленнями у психофізичному розвитку / Т. В. Дегтяренко, О. О. Зіборова // Наука і освіта. Психологія. – 2013. – № 7. – С. 146–149.
10. Дегтяренко Т. В. Психофізіологічні аспекти феноменології материнства / Т. В. Дегтяренко, М. Г. Буряк // Міжнародний медико-філософський журнал «Інтегративна антропологія»: наук. журнал ВАК – Одеса, 2016. – №1(27). – С. 69-73.
11. Дегтяренко Т.В., Буряк М.Г. Психофізіологічні аспекти феноменології материнства. Інтегративна антропологія. 2016. № 1. С.69-73
12. Дегтяренко Т.В., Буряк М.Г., Скачкова Н.С. Особливості емоційного стану жінок при різних типах материнського ставлення. Наука і освіта : наук.-практ. журнал. 2016. № 9. С.52–58.
13. Дерев'янка С. П. Д 36 Психологія емоційного інтелекту: Навчальнометодичні рекомендації. Чернігів : НУЧК імені Т. Г. Шевченка, 2023. 80 с.
14. Дерев'янка С.П. Д 36 Когнітивна психологія: Навчальний посібник. – Чернігів: видавець «Лозовий В.М.», 2012. – 184 с.: іл. ISBN
15. Діомідова Н.Ю. Теоретичні підходи до визначення емоційного інтелекту/Н.Ю. Діомідова // Міжнародний науковий журнал «Науковий огляд», 2015.–Т.4. – Вип. 14. – С. 17–22.
16. Зарицька В. В. Емоційна компетентність як детермінантна складова професійного становлення фахівців соціономічного напрямку / В. В. Зарицька, В.М. Борисенко // Молодий вчений. - 2017. - №4. - С. 241-245.

17. Зарицька В. В. Емоційний інтелект як чинник професіоналізації сучасних фахівців гуманітарного профілю. Духовний світ особистості майбутнього педагога в умовах екологізації культурно-освітнього простору: монографія. Мелітопольський державний педагогічний університет. Мелітополь, 2015. С. 107–140.
18. Зарицька В. В. Психологія розвитку емоційного інтелекту у системі професійної підготовки фахівців гуманітарного профілю: дис. докт. псих. наук. 19.00.07 Запоріжжя, 2012. 513 с.,
19. Зарицька В.В. Емоційно-когнітивні передумови розвитку емоційного інтелекту в період фахової підготовки / В.В. Зарицька // Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Психологія. – Харків: ХНПУ, 2011. – Вип. 30. – С. 64-83., с. 102
20. Зарицька В.В. Психологія розвитку емоційного інтелекту у системі професійної підготовки фахівців гуманітарного профілю : автореф. дис. ... докт. психол. наук : 19.00.07. Запоріжжя, 2012. 40 с.
21. Зарицька В.В. Самоконтроль емоцій як детермінанта стресостійкості / В.В. Зарицька // Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Психологія. Вип. 50. – Х.:ХНПУ, 2015. – С. 101-113., с. 122
22. Зубрицька-Макота І.В. Вплив індивідуальних цінностей на ставлення до материнства. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія психологічна. 2013. Вип. 1. С.21-31.
23. Ігнатенко Ж. В. Що важливіше для молодшої людини: рівень інтелекту IQ або емоційний інтелект EQ? Матеріали Причорноморської наук.-прак. конф. проф.-викл. (м. Миколаїв, квітень 2021 р.). Миколаїв: МНАУ, 2021. С. 17- 20.
24. Конончук, Антоніна. Дослідження готовності молодих жінок до материнства: соціально-педагогічні аспекти. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2015, 8: 351-358.

25. Лящ О. П. Детермінанти та можливості формування емоційного інтелекту особистості. – 2015., с. 211
26. Мединська Ю. Я. Проблема віктимності у контексті емоційного інтелекту особистості. Педагогіка і психологія професійної освіти. 2013. № 3. С. 191–201.
27. Могиляста С.М. Аналіз теоретичних підходів до дослідження емоційного інтелекту особистості. Актуальні проблеми психології : збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Т. VI: Психологія обдарованості. Вип. 14. Київ ; Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. С. 362-369.
28. Москалець В. П. Сутність інтелекту, мислення, мовлення, свідомості як психофункціональних данностей / В. П. Москалець // Психологія і суспільство. – 2014. – № 4. – С. 114 – 131., с.116
29. Назарук Н. В. Психологічний аналіз моделей емоційного інтелекту/ Н.В.Назарук. // Теорія і практика сучасної психології. – 2018. – №3. – С. 61–65.
30. Нероба М.В. Материнство як психологічний феномен. Педагогічний процес: теорія і практика. 2015. Вип.3-4. С.90-93. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/pptp_2015_3-4_21
31. Носенко Е. Л., Четверик-Бурчак А. Г. Емоційний інтелект як чинник досягнення життєвого успіху: моногр. К.: Освіта України, 2016. 182 с
32. Опанасюк І. В. Психологічні особливості розвитку емоційного інтелекту старшокласників засобами арт-терапії : автореф. дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / І. В. Опанасюк. – Київ, 2017. – 20 с.
33. Перун М.Б. Типологія материнської ідентичності жінок на ранньому етапі материнства. Дис. ... Канд. психол. наук: 19.00.01. /ЛНУ. Львів. 2015. 249 с.
34. Пилипенко К. В. Формування емоційної стійкості як професійно важливої якості майбутнього практичного психолога : автореф. дис.

- на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Пилипенко Катерина Валентинівна. – К., 2010. – 20 с.
35. Рєпнова Т. П. Психологічні особливості розвитку культури емоцій підлітків : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 216 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Рєпнова Тетяна Петрівна. – Одеса, 2011. – 20 с.;
 36. Савчук М.Р. Теоретичні основи дослідження емоційного інтелекту. Ефективна економіка, 2017. № 5.
 37. Стельмашук Ж., Ваколюк А. До проблеми розвитку емоційного інтелекту особистості. Інноватика у вихованні. 2019. Вип. 9. С. 259–265. <https://doi.org/10.35619/iiu.v0i9.130>
 38. Стукаленко З. М. Емоційний інтелект як показник сценічної майстерності майбутнього вчителя музичного мистецтва / З. М. Стукаленко // Наукові записки [Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Серія : Педагогічні науки. - 2018. - Вип. 170. - С. 175-179. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2018_170_41.
 39. Султанова І. В. Теоретизування щодо визначення змісту поняття «емоційна стійкість» / І. В. Султанова // Психологія і суспільство. – 2011. – №4. – С. 115 – 118.;
 40. Сушик І. В., Сушик О. Г. Емоційна грамотність та емоційна компетентність особистості фахівця соціальної сфери. Розвивальний потенціал сучасної соціальної роботи: методологія та технології : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (13 – 14 березня 2020 року, Київ) / за ред. Ю.М. Швалба. Київ : КНУ імені Тараса Шевченка, 2020. С. 115- 118., с.115
 41. Ушакова В.Р., Маркова М.В. Вплив подружніх відносин на зміни психоемоційної та особистісної сфер вагітних жінок. Медична психологія. 2014. Т. 9, № 3. С. 33-40.

42. Федер Б. Групповая гештальт-терапия. Практическое руководство / перевод с английского Анны Федосовой. Киев : Издатель Ростислав Бурлака, 2017. 128 с
43. Четверик-Бурчак А. Г. Механізми впливу емоційного інтелекту на успішність життєдіяльності особистості: дис. Спеціальність: 19.00.01 – загальна психологія, історія психології. – ДНУ. – Дніпропетровськ, 2015. — 187 с.
44. Шевчук Г.С. Материнська ідентичність у структурі Я-концепції жінки. Проблеми сучасної психології : збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України ; [ред. С.Д. Максименко, Л.А. Онуфрієва]. Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. Вип. 9. С.765 – 777
45. Шпак М. Емоційний інтелект в контексті сучасних психологічних досліджень. Психологія особистості. 2011. № 1 (2). С. 282–288.,
46. Шпак М. М. Емоційний інтелект як особистісний ресурс забезпечення психологічного благополуччя молодших школярів. Наука і освіта. 2016. № 5. С. 266–270.
47. Шпак М. М. Психологія розвитку емоційного інтелекту молодших школярів: монографія Тернопіль : ТНПУ імені В. Гнатюка, 2016. 372 с.,
48. ISSN No 9125 0912 Вісник ДНУ. Серія: Педагогіка і психологія, 2012, вип. 18, т. 20, No 9/1
49. Airo R, Korja R, Saisto T, Rouhe H, Muotka J, Salmela–Aro K. Changes in emotions and personal goals in primiparous pregnant women during group intervention for fear of childbirth. Journal of Reproductive and Infant Psychology. 2018;36(4), 363-380.
50. Aktaş S, Pasinlioğlu T. The effect of empathic communication skills of midwives on labor and post labor period. Anatolian Journal of Nursing and Health Sciences. 2016;19:38-45.

51. Arshadi Bostanabad M, Hosseinzadeh M, Molazemi Z, Namdar Areshtanab H. Emotional intelligence and stress and their relationship with breastfeeding self-efficacy in mothers of premature infants. *BMC Womens Health*. 2024 Jan 3;24(1):15. doi: 10.1186/s12905-023-02849-4. PMID: 38172831; PMCID: PMC10765695.
52. Beaujouan, E., & Berghammer, C. (2019). The gap between lifetime fertility intentions and completed fertility in Europe and the United States: A cohort approach. *Population Research and Policy Review*, 38(4), 507–535. <https://doi.org/10.1007/s11113-019-09516-3>
53. Berghammer, C., & Milkie, M. A. (2021). Felt deficits in time with children: Individual and contextual factors across 27 European countries. *The British Journal of Sociology*, 72(5), 1168–1199. <https://doi.org/10.1111/1468-4446.12899>
54. Beth M. Costa, Arlene Walker, Lucy Zinkiewicz, Hannah Berman, Amy Cartiedge and Susan Nheng The Materity Journey in an Organisational Context A Case Study. *The Australian and New Zealand Journal of Organisational Psychology*. Available on CJO 2012 doi: 10.1017/orp.2012.6
55. Buko G, Özkan H. The correlation between emotional intelligence and prenatal attachment levels of pregnant women. *Journal of Anatolia Nursing and Health Sciences*. 2016;19(4):217- 224.
56. Brackett M. A., Rivers S. E., Reyes M., Salovey P. (2012). Enhancing academic performance and social and emotional competence with the RULER feeling words curriculum. *Learning and Individual Differences*, 22, 218-224. Crossref. ISI.
57. Brackett M. A., Rivers S. E., Salovey P. (2011). Emotional intelligence: Implications for personal, social, academic and workplace success. *Social & Personality Psychology Compass*, 5, 88-103. Crossref.
58. Caperton, W., Butler, M., Kaiser, D., Connelly, J., & Knox, S. (2020). Stay-at-home fathers, depression, and help-seeking: A consensual

- qualitative research study. *Psychology of Men & Masculinities*, 21(2), 235–250. <https://doi.org/10.1037/men0000223>
59. Çapık A, Sakar T, Apay SE. Relationship between health practices and emotional intelligence in pregnancy. *International Refereed Journal of Nursing Research*. 2016;6:76-88.
 60. Christopher, K. (2012). Extensive mothering: Employed mothers' constructions of the good mother. *Gender & Society*, 26(1), 73–96. <http://gas.sagepub.com/content/26/1/73.full.pdf>
 61. Darvill R., Skirton H., Farrand. Psychological factors that impact on women's experiences of first-time motherhood: a qualitative study of the transition. *Midwifery*. 2010. Jun.26(3). P.357-66
 62. Davis, T., Hogg, M. K., Marshall, D., Petersen, A., & Schneider, T. (2019). The knowing mother: Maternal knowledge and the reinforcement of the feminine consuming subject in magazine advertisements. *Journal of Consumer Culture*, 22(1), 40–60. <https://doi.org/10.1177/1469540519889990>
 63. Diabaté, S., & Beringer, S. (2018). Simply the best!? The impact of cultural factors on “intensive mothering” among mothers of toddlers in Germany. *Journal of Family Research*, 30(3), 293–315. <https://doi.org/10.3224/zff.v30i3.04>
 - *Dillaway, H. (2006). Good mothers never wane: Mothering at menopause. *Journal of Women & Aging*, 18(2), 41–53. https://doi.org/10.1300/J074v18n02_04
 64. Dunlop, C.A. (2017) ‘Pathologies of Policy Learning: What Are They and How Do They Contribute to Policy Failure?’, *Policy & Politics*, 45, 1: 19-37.
 65. Eerola, P., Närvi, J., Terävä, J., & Repo, K. (2021). Negotiating parenting practices: The arguments and justifications of Finnish couples. *Families, Relationships and Societies*, 10(1), 119–135. <https://doi.org/10.1332/204674320X15898834533942>

66. Ennis, L. R. (Ed.). (2014). *Intensive mothering: The cultural contradictions of modern motherhood*. Demeter Press
67. Erigüç G, Eriş H, Kabalcıoğlu F. Emotional intelligence and communication skills of nursing students: Example of Harran University School of Health. *International Online Journal of Educational Sciences*. 2014;6(2):1-7
68. Expanding the Self Elizabeth K. Laney, Lisa Carruthers, M. Elizabeth Lewis Hall, and Tamara Anderson *Journal of Family Issues* 2014 35:9, 1227-1251
69. Extremera, Natalio & González-Herero, V. & Rueda, Pilar & Fernández-Berrocal, Pablo. (2012). I feel sad now what do I do? Analysis of mood-regulation strategies used by emotionally intelligent people. 20. 197-210.
70. Faircloth, C. (2014). Is attachment mothering intensive mothering? In L. R. Ennis (Ed.), *Intensive mothering: The cultural contradictions of modern motherhood* (pp. 180–193). Demeter Press.;
71. Gaskin IM. Ina May's birth preparation guide. In: Erkök ÖE, Güler ZB, editors. 1. st ed. İstanbul: Sinek Sekiz Publishing. 2015;305-378.
72. Gardner H. *Frames of mind: The theory of multiple intelligence* / Howard Gardner. - New York: Basic Books, 2011. - 528 p.].
73. Hamilton, P. (2016). The “good” attached mother: An analysis of postmaternal and postracial thinking in birth and breastfeeding policy in neoliberal Britain. *Australian Feminist Studies*, 31(90), 410–431. <https://doi.org/10.1080/08164649.2016.1278152>;
74. Hennekam, Sophie. “Identity Transition during Pregnancy: The Importance of Role Models.” *Human Relations* 69, no. 9 (2016): 1765–90. doi:10.1177/0018726716631402
75. Hildingsson I. Haines H, Karlström A, Nystedt A. Presence and process of fear of birth during pregnancy—Findings from a longitudinal cohort study. *Women and Birth*. 2017;30(5):e242–e247.

76. Hulen, E. (2022). What is natural is best: A qualitative exploration of women's engagement in attachment parenting. *Journal of Family Issues*, 43(2), 405–415. <https://doi.org/10.1177/0192513X21993885>
77. Koslowski, A., Blum, S., Dobrotic, I., Kaufman, G., & Moss, P. (2021). 17th International review on leave policies and related research. <https://doi.org/10.18445/20210817-144100-0;>
78. Laney, Elizabeth & Hall, M. & Anderson, Tamara & Willingham, Michele. (2015). Becoming a Mother: The Influence of Motherhood on Women's Identity Development. *Identity*. 15. 126-145. 10.1080/15283488.2015.1023440
79. Lishner, D. A., Swin, D. R., Hong, P. Y., & Vitacco, M. J. (2011). Psychopathy and ability emotional intelligence: Widespread or limited association among facets? *Personality and Individual Differences*, 50, 1029-1033
80. Łodygowska E, Chęć M: The relationship between emotional intelligence and retrospective ratings of parenting attitudes. *Educational Psychology* 2019; Supplement: 126-139
81. Mahsa Sadat Asghari, Mohammad Ali Besharat, The relation of perceived parenting with emotional intelligence, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, Volume 30, 2011, Pages 231-235, ISSN 1877-0428, <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2011.10.046>.
82. Mammadov B and Şentürk Erenel A. The Effect of Emotional Intelligence on Maternity Role. *Med J West Black Sea*. 2021;5(2):150-155.
83. McGannon, KR; McMahan, Jennifer (2022). Stories from mother runners: a case study and narrative analysis of facilitators for competitive running. *University Of Tasmania. Journal contribution*. <https://hdl.handle.net/102.100.100/549150>
84. Muller D., Teismann T., Havemann B., Michalak J., Seehagen S. (2013). Ruminative thinking as a predictor of perceived postpartum mother-infant bonding. *Cognitive Therapy and Research*, 37, 89-96. Crossref. ISI.

85. OECD. (2017). Starting strong 2017: Key OECD indicators on early childhood education and care. OECD Paris. [https:// read.oecd-ilibrary.org/education/starting-strong-2017_9789264276116-en#page28](https://read.oecd-ilibrary.org/education/starting-strong-2017_9789264276116-en#page28)
86. Ozer S, Yilar Erkek Z. The Relationship Between Pregnant Women' Emotional Intelligence and Fear of Childbirth, Readiness For Childbirth and Ways of Coping with Stress. *J Basic Clin Health Sci* 2021; 2: 83-84
87. Patterson D, Begley A.M. An exploration of the importance of emotional intelligence in midwifery, *Evidence Based Midwifery*. 2011;9(3):128-134.
88. Pearlstein T. Depression during pregnancy. *Best Pract Res Clin Obstet Gynaecol*. 2015;29(5):754- 764.
89. Perun, M. B. . (2020). Maternal identity of women in the postpartum period. *Journal of Education Culture and Society*, 4(1), 95-105. <https://jecs.pl/index.php/jecs/article/view/773>
90. Rittenhofer, I. & Gatrell, C. (2012). Gender mainstreaming and employment in the EuropeanUnion: A review and analysis of theoretical and policy literatures. *International Journal of Management Reviews* , 14(2), 201-216.
91. Rode JL. The Role of Emotional Intelligence in Predicting Postpartum Depression. *Western Journal of Nursing Research*. 2016;38(4):427-440. doi:10.1177/0193945915590690
92. Saxbe D, Rossin-Slater M, Goldenberg D. The transition to parenthood as a critical window for adult health. *Am Psychol*. 2018 Dec;73(9):1190-1200. doi: 10.1037/amp0000376. PMID: 30525801
93. Sönmez CI, Sivaslıoğlu AA. Preference of delivery type of pregnant women and the factors effecting them. *Konuralp Medical J*. 2019;11(3):369-376.
94. Shishehgar S, Dolatian M, Majd HA, Bakhtiary M. Perceived pregnancy stress and quality of life amongst Iranian women. *Glob J Health Sci*. 2014;6(4):270-277.

95. Schmidt, E.-M., Décieux, F., Zarter, U., & Schnor, C. (2023). What makes a good mother! Two decades of research reflecting social norms of motherhood. *Journal of Family Theory & Review*, 15(1), 57-77. <https://doi.org/10.1111/PfT.12488>
96. Sophie Hennekam, Jawad Syed, Faiza Ali, Jean-Pierre Dumazert. A multilevel perspective of the identity transition to motherhood. *Gender, Work & Organization*, 2019, 26 (7), pp.915-933. 10.1111/gwao.12334 . hal-03232775
97. [https://doi.org/10.35433/pedagogy.3\(110\).2022.253-266](https://doi.org/10.35433/pedagogy.3(110).2022.253-266)
98. <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/2885>

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

ШКАЛА РЕАКТИВНОЇ І ОСОБИСТІСНОЇ ТРИВОЖНОСТІ

СПІЛБЕРГЕРА-ХАНІНА

(Автор – Ч. Спілбергер, адаптував Ю.Л. Ханін)

ІНСТРУКЦІЯ

До підшкали актуальної тривоги: «Прочитайте уважно кожне з наведених нижче тверджень і прогляньте варіанти можливих відповідей. Визначте, якою мірою кожне твердження підходить до Вашого самопочуття на даний момент. Проти кожного твердження закресліть відповідну цифру. Працюйте швидко і уважно, не пропускайте жодного твердження».

Інструкція до підшкали особистісної тривожності: «Прочитайте уважно кожне з наведених нижче тверджень і прогляньте варіанти можливих відповідей. Визначте, як Ви відчуваєте себе звичайно. Проти кожного твердження закресліть відповідну цифру. Працюйте швидко і уважно, не пропускайте жодного твердження».

Шкала ситуативної тривожності (СТ)

№	Твердження	Відповіді			
		Ні, це не так	Мабуть, так	Вірно, так	Цілком вірно
1	Я спокійний	1	2	3	4
2	Мені нічого не загрожує	1	2	3	4
3	Я знаходжуся в напруженні	1	2	3	4
4	Я внутрішньо скутий	1	2	3	4
5	Я відчуваю себе вільно	1	2	3	4
6	Я засмучений	1	2	3	4
7	Мене хвилюють можливі невдачі	1	2	3	4

8	Я відчуваю душевний спокій	1	2	3	4
9	Я стривожений	1	2	3	4
10	Я переживаю почуття внутрішнього задоволення	1	2	3	4
11	Я упевнений в собі	1	2	3	4
12	Я нервую	1	2	3	4
13	Я не знаходжу собі місця	1	2	3	4
14	Я напружений	1	2	3	4
15	Я не відчуваю скутості, напруженості	1	2	3	4
16	Я задоволений	1	2	3	4
17	Я стурбований	1	2	3	4
18	Я дуже збуджений і мені ніяково	1	2	3	4
19	Мені радісно	1	2	3	4
20	Мені приємно	1	2	3	4

Шкала особистісної тривожності

№	Твердження	Відповіді			
		Ніколи	Майже ніколи	Часто	Майже завжди
1	У мене буває піднесений настрій	1	2	3	4
2	Я буваю дратівливим	1	2	3	4
3	Я легко можу засмутитися	1	2	3	4
4	Я хотів би бути таким же удачливим, як і інші	1	2	3	4
5	Я сильно переживаю неприємності і довго не можу про них забути	1	2	3	4

6	Я відчуваю приплив сил, бажання працювати	1	2	3	4
7	Я спокійний, холонокровний і зібраний	1	2	3	4
8	Мене турбують можливі труднощі	1	2	3	4
9	Я дуже переживаю через дурниці	1	2	3	4
10	Я буваю цілком щасливий	1	2	3	4
11	Я все приймаю близько до серця	1	2	3	4
12	Мені не вистачає упевненості в собі	1	2	3	4
13	Я відчуваю себе беззахисним	1	2	3	4
14	Я намагаюся уникати критичних ситуацій і труднощів	1	2	3	4
15	У мене буває нудьга	1	2	3	4
16	Я буваю задоволений	1	2	3	4
17	Усілякі дурниці відволікають і хвилюють мене	1	2	3	4
18	Буває, що я відчуваю себе невдахою	1	2	3	4
19	Я врівноважена людина	1	2	3	4
20	Мене охоплює занепокоєння, коли я думаю про свої справи і турботи	1	2	3	4

ДОДАТОК Б

**УКРАЇНСЬКОМОВНА АДАПТАЦІЯ ОПИТУВАЛЬНИКА РІВНЯ
І СТРУКТУРИ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ З МЕТОЮ
ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОБОРУ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ**

(Vadym Barko, Volodymyr Ostapovich, Petro Oleshko)

ІНСТРУКЦІЯ

Прочитайте уважно наведені твердження й оцініть їх за п'ятибальною шкалою. Кожному твердженню приписуйте бал, який найбільше підходить особисто Вам за наступною шкалою: 5 – завжди, 4 – найчастіше, 3 – іноді, 2 – рідко, 1 – ніколи».

Текст опитувальника

1. Я чітко усвідомлюю свої почуття і емоції.
2. У моїх публічних виступах відсутні емоції.
3. Моя спонтанна поведінка не заважає мені досягати обраної мети.
4. У конфліктних ситуаціях я приховую свої емоції та почуття.
5. Я уважно вислуховую партнерів по спілкуванню.
6. У конфліктній ситуації необхідно відразу приймати рішення.
7. Я намагаюся менше впливати на вчинки і почуття інших людей.
8. Я вважаю за краще контролювати людей.
9. Я рівною мірою усвідомлюю свою вразливість і свою силу.
10. Мені важлива думка людей, якщо я даю волю почуттям.

11. Мені вдається контролювати свої почуття, навіть коли я сердитий або засмучений.
12. При спілкуванні з начальством я ніяковію і думаю тільки про те, щоб скоріше закінчилася розмова.
13. Я зосереджений на почуттях інших.
14. Розбіжності у стосунках намагаюсь усувати відразу, щойно тільки-но їх ви- явив.
15. Я дозволяю підлеглим узяти на себе керівну роль і при цьому їх не контролюю.
16. Мені властиво використовувати владу, що належить за посадою.
17. Мені вдається приховувати неприязнь до поганої людини.
18. При спілкуванні з колегами я можу думати про своє.
19. В усіх ситуаціях я відкрито виражаю свої почуття.
20. Поломка побутової техніки може змусити мене розгубитися, впасти у відчай.
21. Я спілкуюся з іншими так, щоб во- ни могли пишатися своїми успіхами.
22. Я не звертаю увагу на психологічні стани колег при досягненні спільних цілей.
23. Я допомагаю іншим краще зрозуміти себе.
24. У спілкуванні я зосереджуюся на меті, а не на почуттях.
25. Я легко виражаю симпатію до іншої людини.
26. Близькі люди часто говорять мені: розслабся.
27. Я вільно виражаю свої почуття.
28. Я відчуваю невпевненість у спілкуванні з людьми.
29. Я розумію чужі почуття, навіть якщо дискусія проходить на підвищених тонах.
30. Мені байдужі почуття інших, що виникають під час спільної роботи.
31. Я підбадьорюю інших, щоб вони робили роботу краще.
32. Мені складно висловитися щодо поведінки іншої людини, яка

заважає мені.

33. Я довіряю своїм почуттям, коли приймаю серйозні рішення.

34. Мені важко дивитися в очі малознайомій людині.

35. Я щирий, коли говорю про свої почуття і наміри з іншими.

36. Коли я виражаю партнерові емоційну підтримку, він, зазвичай, цього не сприймає і не відчуває.

37. Мені важливо знати, які почуття та емоції призвели до конфлікту.

38. Мені байдуже, що відчуває неприємна мені людина.

39. Своєю позою, очима, інтонацією я виявляю своє ставлення до іншої людини.

40. Мені складно висловити критичні зауваження так, щоб співрозмовник не образився, а сприйняв критику.

ДОДАТОК В

Статистика

	Ваше місцезнаходжен ня	Вік	Статус	Це Ваша перша вагітність ?	Ваша вагітність очікувана ?	ситуативна тривожнос ть	особистісн а тривожніс ть	внутрішньо - особистісн ий аспект EL	міжособистісн ий аспект EL	Інтегральн ий показник	Рівень (схильніс ть до) самотнос ті
Валідні	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50
Пропущені	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Середнє	1,2800	3,9000	6,3400	9,3800	11,1200	14,3000	14,0200	14,0200	14,0800	14,0400	14,9800
Стандартна помилка середнього значення	,06414	,06547	,10540	,06934	,04642	,08207	,02000	,06054	,08495	,08061	,02000
Медіана	1,0000	4,0000	6,0000	9,0000	11,0000	14,0000	14,0000	14,0000	14,0000	14,0000	15,0000
Мода	1,00	4,00	6,00	9,00	11,00	14,00	14,00	14,00	14,00	14,00	15,00
Середньокв.відхиле ння	,45356	,46291	,74533	,49031	,32826	,58029	,14142	,42809	,60068	,57000	,14142
Дисперсія	,206	,214	,556	,240	,108	,337	,020	,183	,361	,325	,020
Асиметрія	1,011	-,386	1,811	,510	2,412	-,131	7,071	,125	-,026	,010	-7,071
Стандартна Помилка асиметрії	,337	,337	,337	,337	,337	,337	,337	,337	,337	,337	,337
Екссес	-1,021	1,652	1,403	-1,814	3,974	-,523	50,000	2,948	-,109	,267	50,000
Стандартна помилка ексцесу	,662	,662	,662	,662	,662	,662	,662	,662	,662	,662	,662
Діапазон	1,00	2,00	2,00	1,00	1,00	2,00	1,00	2,00	2,00	2,00	1,00
Мінімум	1,00	3,00	6,00	9,00	11,00	13,00	14,00	13,00	13,00	13,00	14,00
Максимум	2,00	5,00	8,00	10,00	12,00	15,00	15,00	15,00	15,00	15,00	15,00
Сума	64,00	195,00	317,00	469,00	556,00	715,00	701,00	701,00	704,00	702,00	749,00

Кореляції

Змінні		Ваше місцезнаходження	Вік	Статус	Це Ваша перша вагітність?	Ваша вагітність очікувана?	Ситуативна тривожність	Особистісна тривожність	Внутрішньо- особистісний аспект EL	Міжособистісний аспект EL	Інтегральний показник	Рівень (схильність до) самотності
Ваше місцезнаходження	Кореляція Пірсона	1	,136	,196	,429**	,318*	,217	-,089	,076	,291*	,193	-,229
	Знач. (двостороння)		,346	,173	,002	,024	,130	,538	,601	,041	,180	,110
	N	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50
Вік	Кореляція Пірсона	,136	1	,101	,351*	,081	-,038	,031	,113	-,191	-,062	-,031
	Знач. (двостороння)	,346		,487	,013	,578	,793	,830	,433	,184	,669	,830
	N	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50
Статус	Кореляція Пірсона	,196	,101	1	-,137	,163	-,052	-,066	,106	-,062	,159	-,321*
	Знач. (двостороння)	,173	,487		,341	,257	,720	,650	,463	,669	,269	,023
	N	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50
Це Ваша перша вагітність?	Кореляція Пірсона	,429**	,351*	-,137	1	,091	-,050	-,112	,060	,103	,018	-,182
	Знач. (двостороння)	,002	,013	,341		,528	,729	,439	,678	,479	,904	,205
	N	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50
Ваша вагітність очікувана?	Кореляція Пірсона	,318*	,081	,163	,091	1	-,193	-,053	,273	,157	,301*	-,387**

	Знач. (двосторон ня)	,024	,57 8	,257	,528		,180	,716	,055	,275	,034	,006
	N	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50
Ситуативна тривожність	Кореляція Пірсона	,217	- ,03 8	-,052	-,050	-,193	1	,174	-,189	-,012	-,160	,323*
	Знач. (двосторон ня)	,130	,79 3	,720	,729	,180		,227	,189	,936	,266	,022
	N	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50
Особистісна тривожність	Кореляція Пірсона	-,089	,03 1	-,066	-,112	-,053	,174	1	-,007	-,019	-,010	,020
	Знач. (двосторон ня)	,538	,83 0	,650	,439	,716	,227		,963	,895	,944	,888
	N	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50
Внутрішньо- особистісний аспект EL	Кореляція Пірсона	,076	,11 3	,106	,060	,273	-,189	-,007	1	,470**	,666**	,007
	Знач. (двосторон ня)	,601	,43 3	,463	,678	,055	,189	,963		,001	,000	,963
	N	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50
Міжособистісний аспект EL	Кореляція Пірсона	,291*	- ,19 1	-,062	,103	,157	-,012	-,019	,470**	1	,706**	,019
	Знач. (двосторон ня)	,041	,18 4	,669	,479	,275	,936	,895	,001		,000	,895
	N	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50
Інтегральний показник	Кореляція Пірсона	,193	- ,06 2	,159	,018	,301*	-,160	-,010	,666**	,706**	1	-,243

	Знач. (двосторон ня)	,180	,66 9	,269	,904	,034	,266	,944	,000	,000		,089
	N	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50
Рівень (схильність до) самотності	Кореляція Пірсона	-,229	-,03 1	-,321*	-,182	-,387**	,323*	,020	,007	,019	-,243	1
	Знач. (двосторон ня)	,110	,83 0	,023	,205	,006	,022	,888	,963	,895	,089	
	N	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50	50

** . Кореляція значуща лише на рівні 0,01 (двостороння).

* . Кореляція значуща лише на рівні 0,05 (двостороння).